

שפה וחברה בעיצוב הדדי

הכינוס התשיעי של האגודה הישראלית
לחקר שפה וחברה

חוברת תקצירים

י"ב בתמוז תש"ע

24 ביוני 2010

חברות הוועדה המארגנת

פרופ' עלית אולשטיין, האוניברסיטה העברית

פרופ' רוני הנקין, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

ד"ר פנינה שוקרון-נגר, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

הגב' עירית השכל-שחם, האוניברסיטה העברית

רשימת המרצים ויושבי הראש

שם	מוסד אקדמי	דוא"ל
גב' דועא אבו אלהיג'א	אוניברסיטת חיפה	dabuelhi@campus.haifa.ac.il
פרופ' עלית אולשטיין	האוניברסיטה העברית	elitezeev@yahoo.com
ד"ר סול אזואלוס-אטיאס	אוניברסיטת חיפה	so14@netvision.net.il
ד"ר עמנואל אלון	המכלל האקדמית בית-ברל	allon@beitberl.ac.il
ד"ר אילנה אלקד-להמן	מכללת לוינסקי	y.lehman@012.net.il
ד"ר טפרה אנבסה	האוניברסיטה העברית; אוניברסיטת תל-אביב	teferra@mscc.huji.ac.il
גב' הלה אתקין	משרד החינוך, הפיקוח על הוראת העברית	hillatk@netvision.net.il
פרופ' אסתר בורוכובסקי-בר-אבא	אוניברסיטת תל-אביב	besther@post.tau.ac.il
מר סמי ברדוגו	אוניברסיטת בן-גוריון בנגב; אוניברסיטת תל-אביב	samiberdugo@gmail.com
גב' מירי בר-זיו לוי	האוניברסיטה העברית	miri.bar-ziv@mail.huji.ac.il
ד"ר לאה ברץ	המכללה האקדמית לחינוך אחווה	lbaratz@netvision.net.il
ד"ר דליה גבריאל-נורי	מכללה אקדמית הדסה	gavriely1@gmail.com
ד"ר נטליה גגרינה	ZAS ,Center for General Linguistics, Berlin	gagarina@zas.gwz-berlin.de
גב' נגה גלעד	אוניברסיטת תל-אביב	giladnoga@gmail.com
ד"ר גליה הירש	אוניברסיטת בר-אילן	galiahirsch@gmail.com
פרופ' רוני הנקין	אוניברסיטת בן-גוריון	henkin@bgu.ac.il
פרופ' יואל וולטרס	אוניברסיטת בר-אילן	waltej49@gmail.com
ד"ר רחל ויסברוד	אוניברסיטת בר-אילן	weissbr1@mail.biu.ac.il
ד"ר אורית ויסמן	המכללה האקדמית לחינוך ע"ש דוד ילין	oritw@netvision.net.il
פרופ' אלדעה ויצמן	אוניברסיטת בר-אילן, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב	elda@bgu.ac.il
ד"ר צביה ולדן	המכללה האקדמית בית-ברל	zvival@beitberl.ac.il
גב' שרה זלצברג	האוניברסיטה העברית	sarazalberg@gmail.com
ד"ר שרה זמיר	המכללה האקדמית לחינוך אחווה	
גב' יעל חזן	אוניברסיטת בן-גוריון	hazanya@bgu.ac.il
גב' נירה טרומפר-הכט	מכללת סמינר הקיבוצים	hecht_nb@netvision.net.il
גב' סוזי יפה	אוניברסיטת בר-אילן	sjoffe@pol.net
ד"ר איילת כהן	מכללה אקדמית הדסה, המכללה האקדמית לחינוך ע"ש דוד ילין	ayeletnator@gmail.com
מר ליאור כהן	אוניברסיטת בר-אילן	kehuna@gmail.com
גב' סמדר כהן	אוניברסיטת תל-אביב	smadag@gmail.com
ד"ר רון כוזר	אוניברסיטת חיפה	kuzar@research.haifa.ac.il

שם	מוסד אקדמי	דוא"ל
ד"ר זהר לבנת	אוניברסיטת בר-אילן	zohar@livnat.co.il
ד"ר אורנה לזין	אוניברסיטת בר-אילן	inl@walla.com
עו"ד רן לוסטיגמן	הוצאה לאור של לשכת עורכי הדין	ranriki@013.net
ד"ר דליה לירן-אלפר	המכללה למינהל; המכללה האקדמית בית-ברל	liranalper@gmail.com
ד"ר אורי מור	אוניברסיטת בן-גוריון	uriozmor@gmail.com
פרופ' ג'והן מייהיל	אוניברסיטת חיפה	john@research.haifa.ac.il
גב' הדס מרכוס	אוניברסיטת תל-אביב	h_marcus@netvision.net.il
ד"ר יעל משלר	אוניברסיטת חיפה	maschler@research.haifa.ac.il
ד"ר מרינה ניזניק	אוניברסיטת תל-אביב	marinan@post.tau.ac.il
פרופ' תמר סוברן	אוניברסיטת תל-אביב	sovrans@post.tau.ac.il
פרופ' רקפת סלע-שפי	אוניברסיטת תל-אביב	rakefet@post.tau.ac.il
ד"ר חאלד סנדאוי	מכללת עמק יזרעאל	sindawe@netvision.net.il
גב' הדר עוז	אוניברסיטת בר-אילן	hadaroz15@gmail.com
ד"ר עליזה עמיר	המכללה האקדמית לחינוך אחווה; משרד החינוך, הפיקוח על הוראת העברית	amirliz@inter.net.il
ד"ר שרון ערמון-לוטם	אוניברסיטת בר-אילן	sharon.armonlotem@gmail.com
גב' תיג'אן פדילה	מכללת לוינסקי	f.tejan@gmail.com
פרופ' נורית פלד-אלחנן	מכללת דוד ילין	nuritpeled@gmail.com
פרופ' לאה קוזמינסקי	המכללה האקדמית לחינוך ע"ש קיי	leako@macam.ac.il
פרופ' עירית קופפרברג	מכללת לוינסקי	kupir@macam.ac.il
פרופ' יהודית רוזנהויז	הטכניון	swantech@013.net.il
מר רוביק רוזנטל	האוניברסיטה הפתוחה	ruvikr@netvision.net.il
ד"ר פנינה שוקרון-נגר	אוניברסיטת בן-גוריון	pshukrun@bgu.ac.il
ד"ר צפריה שחם	מכללת סמינר הקיבוצים	tsafi_sh@netvision.net.il
פרופ' מרים שלזינגר	אוניברסיטת בר-אילן	shlesm@mail.biu.ac.il

שפה וחברה בעיצוב הדדי

הכינוס התשיעי של האגודה הישראלית לחקר שפה וחברה

י"ב בתמוז תש"ע, 24 ביוני 2010, באולם ג'ויה קלייר זוננפלד,
הקריה ע"ש משפחת מרקוס, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

09:45-09:00 התכנסות - אולם זוננפלד

10:00-09:45 ברכות

פרופ' רוני הנקין, יו"ר הוועדה המארגנת
פרופ' דוד ניומן, הדיקן הנכנס של הפקולטה למדעי הרוח והחברה, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב
פרופ' עליית אולשטיין, נשיאת האגודה

11:15-10:00 מושב פתיחה

יו"ר: רוני הנקין

אלדעה ויצמן ולאה קוזמינסקי
סגנון עצמי של סטודנטים בעלי לקויות קריאה וחסרי לקויות:
בחינת דפוסי שיח ביחסי כוח וקרבה שונים

11:30-11:15 הפסקת קפה

13:30-11:30 מושבים מקבילים

ד אולם שפה ואידאולוגיה א	ג 209 ייצוגים ספרותיים	ב 218 מגע בין תרבותי ערבי/עברי/יהודי	א 210 משמעויות וייצוג
יו"ר: רון כוזר	יו"ר: רחל ויסברוד	יו"ר: יהודית רוזנבוים	יו"ר: זהר לבנת
פנינה שוקרון-נגר מטונימיות מנזרות אפוינים ופונקציות רטוריות	אורנה לוי כאיזו שפה מדברת הקבנה שחקרנה? השיח הריק על מלחמות ישראל בספרות הישראלית	אורית ויסמן בטן מלאה היבטים ורבליים ולא ורבליים הנוגעים לסימן 'בטן'	רוביק רוזנטל האתוס של הפראייר: היבטים לשוניים וחברתיים
נגה גלעד 'פינוי', 'התנתקות' ונידוש: הצעת ללקסיקון נרטיבי של 'התנתקות'	יעל חזן 'את כל מה שהגוף מתעקש לזכור': עדות פואטית בזמן מלחמה	רוני הנקין 'סליחה' ייסלח ו'נח"ו' קללת המצלול הדו-לשונית בנגב	דליה גבריאלי-טורי 'כל מי שבא אלינו הביתה יש לו שלום משלו': מתווה לניתוח שיח השלום הישראלי
חאלד סנדאוי מונחים שיעיים בחברות המזרחיות	מירי בר-זיו לוי ייצוג לשון הדיבור ב'מישהו לרוץ אתך', הספר והסרט	נירה טרומפר-הכט נוף לשוני בישראל מנקודת מבטם של תושבים יהודים וערבים: המקרה של העברית והערבית במרחב הציבורי של הערים המערבות	עליזה עמיר והלה אתקין 'אתה מפריע לי' - אני אפריע לך': הדין והחוכמה - מילים המבנות מציאות
צפריה שחם ככח המילים: לשאת עיניים אל האופק	רחל ויסברוד המפגש עם מהגרי עבודה בקולנוע הישראלי: רב- לשוניות, תרגום והיעדרו	תיבאן פדילה הנוף הלשוני בחדרי מורים בעיר ערבית לעומת עיר מעורבת בישראל	רן לוסטיגמן שינויי משמעות בלשון החקיקה הראשית בישראל

האגודה הישראלית לחקר שפה וחברה ואוניברסיטת בן-גוריון בנגב
שפה וחברה בעיצוב הדדי

14:45-13:30 הפסקת צהריים ואספת חברי האגודה

16:15-14:45 מושבים מקבילים

<p>ד 218 סוגות ולשון</p>	<p>נ 209 דקדוק ונרמטיביות</p>	<p>ב 210 סימפוזיון 2: Immigrant Language Abilities and Social Factors: SES, Age of L2 Onset, Length of L2 Exposure and Identity</p>	<p>א אולם סימפוזיון 1: נקודת מנוח רב תחומית על בניית האני הישראלי בשיח</p>
<p>י"ר: יעל משלר</p>	<p>י"ר: אסתר בורוכובסקי - כר-אבא</p>	<p>י"ר: יואל וולטרס</p>	<p>י"ר: עידית קופפרברג מינה: עלית אולשטיין</p>
<p>איילת כהן שינויים בדפוסי שיח הקרבה והתגובה בסדרה 'מחונרות'</p>	<p>אורי מור יהו כו אצלך תשבת (את השבת) הו: למה השתמש בר כוננא בעברית לא תקנית?</p>	<p>שרון ערמון-לוטס, נטליה נגרינה ויואל וולטרס The Impact of Internal and External Factors on Linguistic Performance in the Home Language and in L2 Among Russian-Hebrew-Speaking Preschool Children</p>	<p>רקפת סלע-שפי הזדהות והתנכרות: המשא ומתן על דימויים קולקטיביים של ישראליות בשיח היומיום</p>
<p>דועא אבו אלהיב'א וב'ן מייחיל New Technology and the Spread of Written Standards Electronic Writing of Arabic Dialects</p>	<p>סמדר כהן המבנה הפועל בעל כיוו הנוף בעברית המדוברת: עין דקדוקי וסוציולינגוויסטי</p>	<p>הדר עוז יכולת שפתית אינטגרציה חברתית והות אתנית בקרב ילדי מהגרים דוברי רוסית-עברית</p>	<p>אילנה אלקר-להמן קול ומבט על מילים וממונות המייצגות קונפליקטים בכתיבתה האוטוביוגרפית של רונית מטלון</p>
<p>הדס מרנוס Language and Environmental Ethics: Sociolinguistic Transitions Toward Sustainability</p>	<p>עמנואל אלון לשון 'כנונה' כשידור הפרסומות</p>	<p>סוזי יפה ויואל וולטרס Both: Language and Identity Attitudes Among English-Speaking Preschool Children</p>	<p>עירית קופפרברג "יש בכל ביתה ילד אחד שהצלחתי במהלך השנה להגיע אליו" החליך הניכוש המואץ של האני המקצועי של מורה צעירה בשיח בעית מקוון</p>

16:30-16:15 הפסקת קפה

17:30-16:30 מושבים מקבילים

<p>ד 210 שפה ואידאולוגיה ב</p>	<p>ג אולם ייצוגים ספרותיים ונרמטיביים</p>	<p>ב 209 שפות במגע</p>	<p>א 218 טאבו ולשון נקייה</p>
<p>י"ר: סול אזולמוס-אטיאס</p>	<p>י"ר: מרים שלינגר</p>	<p>י"ר: מרינה ניזניק</p>	<p>י"ר: צביה ולדן</p>
<p>נרית פלד-אלחנן שיח הליטימטיביה בספרי לימוד בהיסטוריה ובגיאוגרפיה</p>	<p>ליאור כהן The Identity Structure of Narrative-Metapragmatic Poetics in Ethiopian Israeli Discourse</p>	<p>יהודית רחנהויז השפה ההונגרית לצד העברית בישראל: היילכו שיתוף יחדיו?</p>	<p>טפרה אנבסה Balliṣṣa: The Endangered Women's Avoidance Register of the Sidaama</p>
<p>דליה לירן-אלפר נשיאה בכותרות דליה איציק בשיח התקשורת-ציבורי בישראל</p>	<p>נליה הירש 'סיפור על נחג אוטובוס שדצה להיות אלוהים' - מצחק או עצוב? הבחנה בין אירוניה להומור בסיפורו של אתגר קרת באמצעות מודל פרנמטי מקורי</p>	<p>לאה ברץ ושרה זמיד איזה שחו עולה ב'ידיעות ננט?' עיתונות כתזכה עברית-אמהרית</p>	<p>שרה זלצברג 'נשחיינו אומרים את המילה 'פופיק' היינו מקבלים מכות' היכטים סוציו-לינגוויסטים בשיח של בנים חרדים על נץ מיניוית</p>

18:30-17:30 מושב סיום - אולם זוננפלד

י"ר: תמר סוברן

סמי ברדוגו

"...לא שמים את העברית איך שאומרים במקום הראשון..."

תוכן העניינים

מס' עמוד	שם ההרצאה	שמות המרצים
1	New Technology and the Spread of Written Standards: Electronic Writing of Arabic Dialects	דועא אבו אלהיג'א וג'ון מייהיל
2	לשון "נכונה" בשידורי הפרסומות	עמנואל אלון
38	קול ומבט: על מילים ותמונות המייצגות קונפליקטים בכתיבתה (האוטו)ביוגרפית של רונית מטלון	אילנה אלקד-להמן
3	Ballišša: The Endangered Women's Avoidance Register of the Sidaama	טפרה אנבסה
4	"...לא שמים את העברית איך שאומרים במקום הראשון..."*	סמי ברדוגו
5	ייצוג לשון הדיבור ב"מישהו לרוץ אתו", הספר והסרט	מירי בר-זיו לוי
6	איזה שחר עולה ב"דיעות נגט"? עיתונות כתובה עברית-אמהרית	לאה ברץ ושרה זמיר
7	'כל מי שבא אלינו הביתה יש לו שלום משלו': מתווה לניתוח שיח השלום הישראלי	דליה גבריאלי-נורי
8	'פינוי', 'התנתקות' ו'גירוש': הצעה ללקסיקון נרטיבי של ה'התנתקות'	נגה גלעד
10-9	"סיפור על נהג אוטובוס שרצה להיות אלוהים" – מצחיק או עצוב? הבחנה בין אירוניה להומור בסיפורו של אתגר קרת באמצעות מודל פרגמטי מקורי	גליה הירש
11	"סליחה" "יסלח' וג'הפ!" קללת המצלול הדו-לשונית בנגב	רוני הנקין
12	המפגש עם מהגרי עבודה בקולנוע הישראלי: רב-לשוניות, תרגום והיעדרו	רחל ויסברוד
13	בטן מלאה: היבטים ורבליים ולא ורבליים הנוגעים לסימן 'בטן'	אורית ויסמן
14	סנגור עצמי של סטודנטים בעלי לקויות קריאה וחסרי לקויות: בחינת דפוסי שיח ביחסי כוח וקרבה שונים	קוזמינסקי
15	"כשהיינו אומרים את המילה 'פופיק' היינו מקבלים מכות": היבטים סוציו-לינגוויסטיים בשיח של בנים חרדים על גוף ומיניות	שרה זלצברג
16	"את כל מה שהגוף מתקש לזכור": עדות פואטית בזמן מלחמה	יעל חזן
17	נוף לשוני בישראל מנקודת מבטם של תושבים יהודים וערבים: המקרה של העברית והערבית במרחב הציבורי של הערים המערבות	נירה טרומפר-הכט
42-41	"Both:" Language and Identity Attitudes Among English-Speaking Preschool Children	סוזי יפה ויואל וולטרס
19-18	שינויים בדפוסי שיח הקרבה והתגובה בסדרה "מחברות"	איילת כהן
21-20	The Identity Structure of Narrative: Metapragmatic Poetics in Ethiopian Israeli Discourse	ליאור כהן
22	המבנה הפועלי בעל כינוי הגוף בעברית המדוברת: עיון דקדוקי וסוציולינגוויסטי	סמדר כהן

מס' עמוד	שם ההרצאה	שמות המרצים
23	באיזו שפה מדברת חֶבְרָה שְׁחֶבְרָה? השיח הריק על מלחמות ישראל בספרות הישראלית	אורנה לוין
24	שינויי משמעות בלשון החקיקה הראשית בישראל	רן לוסטיגמן
26-25	נשיאה בכותרות: דליה איציק בשיח התקשורת-ציבורי בישראל	דליה לירן-אלפר
27	יהו בו אצלך תשבת (את השבת) הזו: למה השתמש בר כוכבא בעברית לא תקנית?	אורי מור
28	Language and Environmental Ethics: Sociolinguistic Transitions Toward Sustainability	הדס מרכוס
37	הזדהות והתנכרות: המשא ומתן על דימויים קולקטיביים של ישראליות בשיח היומיום	רקפת סלע-שפי
29	מונחים שיעיים בחברות המזרח התיכון	חאלד סנדאוי
41-40	יכולת שפתית, אינטגרציה חברתית וזהות אתנית בקרב ילדי מהגרים דוברי רוסית-עברית	הדר עוז
30	אתה מפריע לי - אני אפריע לך": הדיון והוויכוח – מילים המבנות מציאות	עליזה עמיר והלה אתקין
40-39	The Impact of Internal and External Factors on Linguistic Performance in the Home Language and in L2 Among Russian-Hebrew-Speaking Preschool Children	שרון ערמון-לוטם, נטליה גרינה ויואל וולטרס
31	הנוף הלשוני בחדרי מורים בעיר ערבית לעומת עיר מעורבת בישראל	תיג'אן פדילה
32	שיח הלגיטימציה בספרי לימוד בהיסטוריה ובגיאוגרפיה	נורית פלד-אלחנן
38	"יש בכל כיתה ילד אחד שהצלחתי במהלך השנה להגיע אליו": תהליך הגיבוש המואץ של האני המקצועי של מורה צעירה בשיח בעיות מקוון	עירית קופפרברג
33	השפה ההונגרית לצד העברית בישראל: היילכו שתיהן יחדיו?	יהודית רוזנהויז
34	האתוס של הפראייר: היבטים לשוניים וחברתיים	רוביק רוזנטל
35	מטונימיות מגזריות: אפיונים ופונקציות רטוריות	פנינה שוקרון-נגר
36	"בכח המילים – לשאת עיניים אל האופק"	צפרירה שחם

דועא אבו אלהיג'א וג'ון מייהיל

New Technology and the Spread of Written Standards: Electronic Writing of Arabic Dialects

The introduction of the printing press in the mid-15th century in Western Europe brought about a linguistic revolution in the following centuries.

For the preceding millenium, when all texts were handwritten, Latin, an archaic and frozen language, had been dominant in the area, while written languages based upon contemporary vernaculars, today known as early versions of French, Italian, English, German, etc., were relatively marginal, had no standardized written forms, and were not considered to be real languages. The printing press changed all of this. It was understood to be inherently associated with the vernacular languages, and it resulted in their spreading and eventually replacing Latin and also their standardization--within two centuries after it was introduced, standardized forms of the modern Western European languages had been established by language academies and influential Bible translations.

In the last decade, the same process has begun again, as electronic writing has begun to replace printed language. This paper discusses one striking example of this, the writing of versions of colloquial Arabic in electronic media such as emails, chatrooms, SMS messages, etc., in Arabic, Latin, and even (in Israel) Hebrew letters, which has become very common for young people in the last 10 years. Different written versions are developing in different areas depending upon dialectal differences; but even more striking is the fact that standardized ways of writing are beginning to develop *within* individual dialect regions in the sense that people are modeling their writing on local prestige pronunciations even if they do not use these pronunciations in speaking.

So, for example, in the Levant, where the phoneme associated with the letter *qaaf* has a number of different pronunciations depending upon dialect, the symbol <2> is spreading as the standard written form, because it is understood to be associated with the most prestigious pronunciation, as a glottal stop, whereas the other possible orthographic representations--<q>, <k>, and <g>--are understood to be associated with less prestigious pronunciations. Most strikingly, <2> is increasingly being used as the written form even among people who do not *pronounce qaaf* as a glottal stop - that is, the written standard form of the vernacular is spreading faster than the spoken standard form of the vernacular, the same process which took place after the introduction of the printing press in Europe.

Similar developments are underway with other phonemes, including the sounds associated with the letters *thaa* and *dhaal*--these are coming to be written with <t> and <z>, representing the prestige pronunciations, even by speakers who pronounce them as interdental fricatives.

עמנואל אלון

לשון "נכונה" בשידורי הפרסומות

שידורי הפרסומות בטלוויזיה וברדיו עוברים עריכה לשונית מדוקדקת. ללא אישור לשוני הפרסומות אינן זוכות לעלות לשידור. פעמים לא מעטות מתגלעים חילוקי דעות בין המפרסם לבין יועץ הלשון: המפרסם אינו מבין את ה"שגיאה" שעשה, ואינו מוכן לקבל את הצעתו של יועץ הלשון, שכמובן מתקן את הדברים על פי המקובל בדקדוק הנורמטיבי.

שאלת "תיקוני הלשון" והמתח שבין השפה הדבורה-הקבילה לבין "לשון התקן" היא שאלה חברתית מובהקת, שכן היא נוגעת למעשה בשאלת הפונקציה הרצויה של הלשון: האם הלשון באה לשרת מטרות תקשורתיות בלבד או גם מטרות חברתיות-תרבותיות? לנו נראה כי הלשון באה לשרת גם את אלה וגם את אלה, אך דא עקא – לעתים קורה שכל אחד משני הצדדים נוטה להתעלם מן המטרה של הצד השני.

בהרצאה זו יוצגו ניתוח ומסקנות בעקבות בחינת "תיקוני הלשון" שנעשו בפרסומות שונות שהוצגו בטלוויזיה בשנתיים האחרונות. כבסיס למחקר שימשו דו"חות של יועצי לשון בערוץ 2.

בהשוואה בין הבחירה הלשונית של כותבי הפרסומות, המייצגת בדרך כלל את הלשון הדבורה, המקובלת, לבין "הלשון התקינה", כפי שהיא מיוצגת על ידי יועצי הלשון, עולה כי לעתים השוני הוא מהותי ולעתים איננו מהותי. כמו כן עולה כי במקרים מסוימים דווקא "תיקון הלשון" הוא הפוגם במערכת הדקדוקית של השפה (על כך כבר עמד רוזן בחיבורו משנות החמישים של המאה הקודמת "עברית טובה" (1964)).

בהרצאה יוצגו מספר מקרים אופייניים, חלקם אותנטיים, של התערבות יועצי הלשון בפרסומות העומדות לעלות לשידור. מספר סוגיות מוכרות ובלתי-מוכרות יוארו באור חדש, ובהן: שאלת מילת היחס "עם", המבנה "יש ל... את...", ההכרעה בין "כל יום" ל"בכל יום", האוגד "זה", מילת היחס מ' ועוד.

לפי הגישה הסטרוקטורליסטית ערכו של רכיב לשוני נקבע על פי הניגוד בינו לבין רכיבים לשוניים אחרים בני המרה. מן הבדיקה שנעשתה בהתאם לגישה זו מתברר כי תיקוני הלשון הם לפעמים אוטומטיים ואינם מתחשבים בשאלה אם הם יגרמו לשינוי מהותי, כלומר להבנה אחרת של הדברים.

מתוך התבוננות במקרים השונים עולה המסקנה שעל תיקוני הלשון הדקדוקיים להיעשות אוטומטית רק במקרים שלרכיב הלשוני אין ערך. אם לרכיב הלשוני יש ערך, כלומר יש לו חלופה משמעותית – יש להיזהר מכך שהתיקון לא יהפוך לקלקול.

מקורות

אלון, ע' (1998), "מילת היחס 'עם' בעברית הישראלית", דברי המפגש השנתי הארבעה עשר (החוג הישראלי של החברה האירופאית לבלשנות), בית-ברל.
סוברן, ת' (תש"ע), "תסמונת 'עם' – דרכי שיוך וקישור בעברית הישראלית", העברית ואחיותיה ח-ט, עמ' 245–270.

רוזן, ח' (1964), עברית טובה – עיונים בתחביר (מהדורה שנייה), ירושלים: קרית ספר, עמ' 19–53.

Ballišša: The Endangered Women's Avoidance Register of the Sidaama

The language of men and women varies. The variation can range from minor phonological differences up to major lexical and syntactic ones. Sidaama, a Hamitic language spoken in Ethiopia, fits the latter. Married Sidaama women are expected to pay respect to their husband and in particular to their father-in-law. They may not mention the name of their husband nor that of their father-in-law. In the case of their father-in-law, the restriction goes even further. They do not mention a word that has an initial syllable that is identical to that in the name of their father-in-law. The same practice is observed among a closely related ethnic group known as Kambaata. This phenomenon is not restricted only to Ethiopia. According to Finalyson (2002) a similar register known as *hlonipha* is used to some degree amongst speakers of isiZulu and isiXhosa in South Africa and neighboring countries.

In order to avoid mentioning words that have an initial syllable identical to that of their father-in-law's name, Sidaama women have developed five types of avoidance strategies. These are teknonymy, use of synonyms, use of especially created lexemes known as *ballišša terms*, initial phoneme substitution, and initial syllable plus onset substitution. The practice was explained in my groundbreaking article (Anbessa 1987). However, when I went back 15 years later to expand on my earlier data, I was "surprised" to learn that *ballišša* has declined rapidly and it is on the verge of extinction. It is not only *ballišša* that is endangered, but also many other cultural practices. The phenomenon is not confined only to the Sidaama but is also widespread among other ethnic groups. I will try to analyze the factors for the decline. Nevertheless there are some Sidaama women who still cling to *ballišša* and there are various factors which contributed to survival of the practice. In this paper, the factors will be discussed in some detail.

References

- Anbessa, Teferra (1987). "Ballišša: Women's Speech among the Sidama". *Journal of Ethiopian Studies XX*, Addis Ababa University: Institute of Ethiopian Studies: 44-59.
- Finlayson, Rosalie (2002). Women's Language of Respect: isihlonihpho sabafazi. In: Rajend Mestrie (ed.), *Language in South Africa*. Cambridge: Cambridge University Press: 279-296.

סמי ברדוגו

"...לא שמים את העברית איך שאומרים במקום הראשון..."*

כך בוחרת לדבר הדמות-האישה ולהצהיר בקול על מעמדה של העברית-הישראלית כפי שהיא נתפסת בחייה. דעתה הנחרצת ביחס לתפיסת השפה הנכונה על-ידי הרוב (החברה), הן בידיעה אותה, והן בשימוש הדיבורי שלה – עומדת לסוג של מבחן, ומנסה לבדוק גבולות של איכות ורמה וגם את השייך החברתי המתבקש. מי מזוהה עם איזו שפה, ומה זה אומר עליו? מי קובע איך נכון לדבר? האם העברית (המסוימת) הנה בלעדית? מדוע אי-אפשר שתהיה "רשמיות" אחרת לשפה? מהי מקומה של המלה הנכתבת מול זו המדוברת?

מתוך עמדה זו בספרי החדש (עמדה חלקית אחת) עולות בי השאלות: מהי מקומה של השפה העברית עבורי? האם ניתן להניח אותה על מדרג כלשהו בין גבוה לנמוך?

נדמה לי כי השפה, באשר היא, אינה מתמקמת על סקאלה אפשרית ומוכרת, שכן בשבילי העברית היא **אני**, היא גופי, היא נפשי. השפה מחזיקה אותי בחיים, מקיימת אותי, אך היא אינה משרתת אותי או משמשת לי כלי (אמצעי לביטוי), אלא היא פשוט בי ואני בה.

מה גרם לי מגיל קטן ללכת אל העברית, לצוד את השפה, את המלים, לראות אותן, לומר אותן, להעתיק אותן ולגדול לתוכן, לא לצדן? ההיזקקות לחומר המילולי נובעת מתוך רצון ותשוקה בלתי ברורים לייצב ולבנות לעצמי זהות. זהות זו בפירוש אינה מורכבת משניים, כלומר היא אינה צירוף של הולדתי הפיזית הקודמת לשפתי הנרכשת עם הזמן, אלא חיבור סינתטי של השניים, שבו האחת (החומר של הגוף, הנפש) מקיימת את האחרת (שגם הוא חומר קונקרטי ומוחשי מבחינתי), ולהפך. מעשה הכתיבה: לחשוב על המלים, ללחוש אותן, לשמוע אותן, לכתוב אותן, לראות אותן, לדבר איתן ועליהן – כל אלה מחזקים בתוכי את התחושה היציבה, שהשימוש העמוק והנרחב ככל האפשר בשפה, מוכרח להיות ראשון במעלה על-מנת לנסות ולהבין מצבים נפשיים וחברתיים (אינדיבידואליים וקולקטיביים). עבורי זוהי הדרך הטבעית ביותר, שמאפשרת לי לעמוד נכון ומדויק מול העולם, להעניק תמונה ורגש של ייצוג דמות, מקום, זמן ועוד, כך שאלה ישקפו ויספרו סיפור של אמת.

* מתוך: ברדוגו, סמי (2010), *זה הדברים*, בני ברק: הקיבוץ המאוחד.

מירי בר-זיו לוי

ייצוג לשון הדיבור ב"מישהו לרוץ אתו", הספר והסרט

"...יושבת פה חצי שעה, שעה, לא עוזבת אותי. שאני חוזר הביתה אחריה, תיכף הולך לישון, גמור אני. טוב (...). אולי גם אני, ככה, לא רגיל לדבר הרבה, כי אמא – האמת, לא הכי מעניין אותה הדברים המדעיים" ("מישהו לרוץ אתו", עמ' 181).

ייצוג לשון הדיבור היה בעבר אתגר מיוחד עבור אנשי הספרות והקולנוע הישראליים, בשל המחסור באלמנטים שונים של שפה חיה בדיבור העברי; היעדר דגמים של ייצוג לשון הדיבור בספרות ובקולנוע והדומיננטיות של הגישה הנורמטיבית. רק בשנות השבעים והשמונים ניכרת בספרות הישראלית הפנמת דגמים שונים בייצוג הדיבור, ודיאלוגים אמינים וטבעיים יותר (בן-שחר, תשנ"ד). הקולנוע הישראלי, הצעיר יותר, הגיע להישג זה כעבור כשני עשורים (רוזנטל, 2004).

הקולנוע, בניגוד לספרות, מייצג את לשון הדיבור באמצעות לשון מדוברת, שמאפשרת ייצוג של קצב, עצמה, מבטא, הטעמה והנגנה, בעוד המצלמה מתעדת את שפת הגוף (נאמן, 1991). מצד שני, לסופר יתרון על-פני הבמאי מבחינת יכולת התכנון והעריכה וכן מבחינת התלות הפחותה במסד ובדעת הקהל, לכן הספרות שמרנית פחות מהקולנוע (ויסברוד, 2000). בהרצאה נראה באיזה אופן הלשון בקולנוע שמרנית יותר מן הלשון בספרות.

ההרצאה תשווה בין ייצוג הדקדוק של לשון הדיבור בספר "מישהו לרוץ אתו" מאת דוד גרוסמן לבין ייצוגו בסרט "מישהו לרוץ אתו" של הבמאי עודד דוידוף. יידונו תופעות דקדוקיות אחדות האופייניות לדקדוק של לשון הדיבור מתחומי ההגה, המורפולוגיה והתחביר (בורוכובסקי בר-אבא, תשס"ג-תשס"ד). התופעות ימוימו לתופעות מנהגיות בלשון הדיבור לעומת תופעות על-מנהגיות ותת-מנהגיות (שתיל, 2003), ויבחנו התפקידים שהן ממלאות בעיצוב הדמויות והאינטראקציה ביניהן. נראה מה מייחד את התופעות השכיחות יותר בקולנוע ומה את אלה השכיחות יותר בספרות.

מקורות

- בורוכובסקי בר-אבא, א' (תשס"ג-תשס"ד), "דקדוק הלשון המדוברת?", *לשוננו לעם*, נד, עמ' 75-88.
- בן-שחר, ר' (תשנ"ד), "התפתחות לשון הדיאלוג בסיפורת הישראלית: תחנות עיקריות", בתוך: לאור, ד' (עורך), *מחקרים בספרות עברית*, תל-אביב, עמ' 217-240.
- ויסברוד, ר' (2000), "ספר מול סרט: ספרות ילדים ונוער בישראל בעיבודיה לקולנוע", *עולם קטן: כתב עת לספרות ילדים ונוער* 1, עמ' 22-40.
- נאמן, י' (1991), "שאלת הלשון והקולנוע הישראלי", *זמנים* 40-39, עמ' 125-139.
- רוזנטל, ר' (2004), "החזירו לנו את השפה", בתוך: הרוש, נ' וא' פרקש (עורכים), *חיים בסרט: אלבום הכרזות של הקולנוע הישראלי 1913-2004*, יפו, עמ' 10-11.
- שתיל, נ' (2003), "על משמעותן של התפתחויות אחדות במורפולוגיה של הלשון הדבורה", בתוך: בן-שחר ר' וג' טורי (עורכים), *העברית שפה חיה ג'*, תל אביב, עמ' 329-352.

לאה ברץ ושרה זמיר

איזה שחר עולה ב"ידיעות נגט"? עיתונות כתובה עברית-אמהרית

ההרצאה הנוכחית מבקשת לתאר עיתונות הכתובה בדו-לשון עברית-אמהרית. כתיבה בדו-לשון תורמת לגיבוש זהות. במקרה דנן הכתיבה הכפולה יוצרת סוג מיוחד של דיאלוג, דיאלוג שהוא יחידה אורגנית אחת: אין טקסט כופה ואין טקסט נכפה ושניהם דרים בכפיפה אחת, זה לצד זה.

קשיים חינוכיים רבים אפיינו את תהליך הקליטה של קבוצת יוצאי אתיופיה (בן עזר, 1992, 2007). לשפה חלק ניכר בקשיי התערותם החברתית ובתהליך כינון זהותם. כחלק ממחויבות לתהליך קליטה מוצלח, דהיינו, התערות העולים מבחינה חברתית וכינון זהות מורחבת, ובעיקר לאור ההנחה כי יש לשמר את מקומה של תרבות המהגר, לרבות שפתו (ולדן, 2004), הרי לעיתונות הכתובה בדו-לשון (אמהרית לצד השפה ההגמונית בארץ הקולטת) תפקיד חשוב. זאת, משום שהעיתונות היא מקור לאינפורמציה על החברה הקולטת ועל הקהילה הנקלטת. זאת ועוד, הטקסט הכפול משרת את המטרה של הקניית השפה העברית, ובכך תורם גם-כן לתהליך ההיטמעות.

מטרת המחקר הייתה לבדוק כיצד משתקפת דמותה של החברה האתיופית על רקע דמותה של החברה הישראלית. שאלה זו נבחנה בעיתון "ידיעות נגט" (שחר), הכתוב כאמור בעברית ואמהרית ומוצא לאור על ידי ועדת היגוי במשרד החינוך בתפוצה של 22,000 עותקים. נערך ניתוח תוכן לכל הגיליונות (52 במספר) שיצאו במהלך 2008 ו-2009. ארבע הקטגוריות שנבחנו במסגרת ניתוח התוכן היו כדלקמן: 1. דמותה של החברה הישראלית; 2. דמותה של הקהילה של יוצאי אתיופיה; 3. דמותו של היחיד הישראלי הוותיק; 4. דמותו של בן הקהילה יוצא אתיופיה.

ניתוח הממצאים נעשה על פי עקרון ניתוח שיח, בהתאמה למודל הזהויות של ברי (Berry, 2003). הניתוח מגלה כי העיתון "ידיעות נגט" (טקסטים, תמונות, איורים וטיפוגרפיה) מצביע על מגמת היבדלות של קהילת יוצאי אתיופיה, וזאת על חשבון שיקוף לבטיה של החברה הישראלית, לבטים שאינם קשורים בהכרח לקליטת ביתא ישראל. מה שמחזק טענה זו הוא היעדרות מוחלטת של כתבות על דמותו של הישראלי הוותיק או הצבר. הצגה זו של זהות מתבדלת באה על חשבון הזהות המורחבת הנחשבת אינדיקטור להגירה מוצלחת.

מקורות

- בן עזר, ג' (1992), *כמו אור בכד – עלייתם וקליטתם של יהודי אתיופיה*, ירושלים: ראובן מס.
- (2007), *המסע - סיפורי המסע של יהודי אתיופיה 1977 – 1985*, בן שמן: מודן.
- ולדן, צ' (2004), "עברית באמהרית? אמהרית ועברית כמכלול? - הצעת מדיניות לשונית בהוראת עולים מאתיופיה", *הד האולפן החדש להנחלת העברית ותרבותה* 87, עמ' 3-17.
- Berry, J. W. (2003). "Conceptual Approaches to Acculturation". In: Chun, K. M., P. B., Organista, & G. Marín (eds.), *Acculturation: Advances in Theory, Measurement and Applied Research*. Washington, D.C.: American Psychological Association: 17-37.

דליה גבריאלי-נורי

'כל מי שבא אלינו הביתה יש לו שלום משלו':

מתווה לניתוח שיח השלום הישראלי

ניתוח שיח השלום בכלל ושיח השלום הישראלי בפרט זכה עד כה לתפוס מקום שולי למדי במחקרי שלום. זאת אולי בשל הנחה סמויה כי 'שלום' הוא מושג בעל משמעות חיובית בסיסית וכי גבולות השדה הסמנטי שלו והשיחים הנגזרים ממנו הם בעיקרם אוניברסאליים ואחידים. בשונה מכך, הנחת היסוד של מחקר זה היא כי המושג 'שלום' הוא בעיקרו תוצר של הבניה פוליטית ותרבותית. הנחה נוספת היא כי פירוק מושג זה וניתוח הקודים התרבותיים והפוליטיים הגלומים בו הם בעלי חשיבות מעשית רבה לכל השותפים לתהליך שלום, לחינוך לשלום ולחקר השלום. חשיבות מיוחדת יש להבנת האופנים שבהם שיח השלום מסווה עמדות אידיאולוגיות שעלולות לעכב תהליכי שלום ולפגוע בהם. לדוגמה: לתרום להבניית עמדות שליליות כלפי היריב או להזהיר מפני הסכנות הטמונות במצב של שלום במטרה לקדם שיח של הצדקת המלחמה.

מטרת המחקר להציע מתווה מתודולוגי לחקר המושג 'שלום' ולהדגימו בבחינת עומק של מושג זה בשיח הישראלי הפרלמנטרי. הקורפוס הנבדק כולל את כל מופעי המילה 'שלום' בדברי הכנסת מאז שנת 1987 ועד היום, סך הכול למעלה מחמישה-עשר אלף מופעים.

המחקר מאמץ גישה ביקורתית לחקר השיח (CDA - Critical Discourse Analysis), גישה המבקשת לחשוף הטיות ועיוותים בשיח, שמטרתם לשרת אינטרסים פוליטיים ולהשליט עמדות אידיאולוגיות שנויות במחלוקת. אימוץ גישה זו לשם הבנה וניתוח של שיח מלחמה ושלום הולך וצובר תאוצה בעשור האחרון. הגישה מתמקדת בחשיפת הנחות מוקדמות, דעות קדומות ושימוש במבנים לשוניים (כגון מטפורות ואנלוגיות) היוצרים הטיות בשיח ובכך פועלים להשלטת עמדות פוליטיות המכשירות שימוש בכוח צבאי.

תרומתה של ההרצאה היא בהצבעה על תפקידה של השפה העברית בקידום ובעיכוב תהליכי שלום ויצירת תרבות של שלום.

מקורות

- Gavriely-Nuri, D. (forthcoming). "If Both Opponents 'Extend Hands in Peace' – Why Don't They Meet? – Mythic Metaphors and Cultural Codes in the Israeli Peace Discourse". *Journal of Language and Politics*.
- Hermann, T. S. (2001). "Contending Narratives: The Israeli Peace Movement's Role in the Oslo Process". In: Ben-Zvi A. and A. Kleiman (eds.), *Global Politics*. Frank Cass, London: 237-264.
- Wenden, L. (2003). "Achieving a Comprehensive Peace: The Linguistic Factor". *Peace and Change* 28 (2): 171-190.

'פינוי', 'התנתקות' ו'גירוש': הצעה ללקסיקון נרטיבי של ה'התנתקות'

הפנומנולוגיה מבקשת לחקור את "היות-בעולם" (dasein) כחוויה אנושית פרשנית של המציאות (Schutz & Luckmann, 1973, 1984). בעוד הגישה הקוגניטיבית מדמה בחקירת התהליכים הקוגניטיביים את האדם למחשב, הגישה הנרטיבית מדמה אותו לכותב האקטיבי של עלילות חיון, ולכן בוחנת את ההבניה הטקסטואלית הבלתי פוסקת של המציאות (Labov, 2003; Rosenthal, 1993). חקר השיח מציע לנו להתבונן בשיח כתחליף להמשגה מהותנית של 'חברה' ו'קהילה'. בחטין (Bakhtin, 1981) מציע כי השיח הרחב מאגד בתוכו 'קולות' ו'מבטאים' שונים, המייצגים מיקומים חברתיים שונים בקהילת השיח. ה'קולות' מתכתבים אלו עם אלו ויוצרים מחדש את השיח הרחב באופן דינמי ובלתי פוסק. בהרצאתי איישם את התיאוריה של חקר השיח בניתוח ה'התנתקות' כדיאלקטיקה בין תהליכי ניכוס והזרה סמליים ומעשיים.

ספרות המחקר המחישה את האופנים שבהם נעשו ניסיונות לנכס את "השטחים" כמרחב שנוי במחלוקת לתוך המרחב הישראלי ההגמוני ועיצובם כ-ש"ע. בעבודה אחרת (גלעד, בדפוס) שחזרתי מגוון "מבטאי ניכוס", המייצגים מיקומים מדורגים על גבי רצף גיאוביוגרפי. הראיתי כיצד בהתכתבותם זה עם זה הם ייצרו שיח של ניכוס, המתבטא במיוחד בדיון על אודות עתידם של "גושי ההתיישבות".

עם זאת, דומה כי הפינוי, הפירוק והעקירה, המובלעים בביצוע ה'התנתקות', אתגרו את עלילת הניכוס ודרשו את שכתובה בהתאם למציאות המשברית. זאת ועוד, מסתבר כי להבניית המרחב כ"שלנו" הקביל לאורך כל הדרך מאבק סמלי ופוליטי הפוך, המטיל את צלו על המהלך כולו: "הזרה", מהלך של הבניית ה"אחרות" של ה"שטחים" ביחס למדינת ישראל (פייגה, 1995). לכן נשאלת השאלה: כיצד מתכתב שכתוב הניכוס גם עם עלילת ההזרה?

המהלך הרטורי כולל שלושה שלבים. ראשית, אשחזר מתוך המקרים רצף גיאוביוגרפי בהתאם לתנאי הטריטוריות המיועדות להתנתקות. שנית, אבחן את שכתוב עלילת הניכוס בסיפורי-החיים לאור עליות ההתנתקות על סדר היום, לפי המיקום על גבי הרצף. לטענתי, אפשר להבחין כיצד "כעומק הניכוס כך עומק ההזרה" באמצעות ההבדל בין ההמשגות: "פינוי"; "התנתקות" או "גירוש". לבסוף, אשווה בין עלילות 'הזרת הניכוס' לשיח ההזרה כדי לבחון אם וכיצד "שיח הגירוש" מתכתב עם חזון "היציאה מן השטחים" המקביל.

מקורות

גלעד, נ' (בדפוס), "'ישע - זה כאן?' - ניכוס המרחב ברצועת הביקוש הגבוה" ומתנחלי "איכות-החיים", בתוך: ניומן, ד' ומ' פייגה (עורכים), *מהתנחלות להתנתקות: שלושים שנות התיישבות מעבר לקו הירוק*.

פייגה, מ' (1995), *תנועות חברתיות, הגמוניה ומיתוס פוליטי* (עבודת דוקטור), האוניברסיטה העברית.

Bakhtin, M. M. (1981). "Discourse in the Novel". In: Holquist M. (ed.), *The Dialogic Imagination: Four Essays*. Texas: University of Texas: 259-422.

Labov, W. (2003). "Uncovering the Event Structure of Narrative." In: Tannen D. & E. Alatis (eds.), *Linguistics, Language and the Real World: Discourse and Beyond*. Washington, D.C.: Georgetown University Press: 63-83.

Rosenthal, G. (1993). "Reconstruction of Life-Stories: Principles of Selection in Generating Stories." *The Narrative Study of Lives* 3: 59-91.

Schutz, A. & T. Luckmann (1973; 1984). *The Structures of the Life-World*. Evanston: Northwestern University.

גליה הירש

"סיפור על נהג אוטובוס שרצה להיות אלוהים" – מצחיק או עצוב? הבחנה בין אירוניה להומור בסיפורו של אתגר קרת באמצעות מודל פרגמטי מקורי

בהרצאה תיבחן השאלה איזו תופעה פרגמטית בולטת בסיפורו של אתגר קרת, "נהג האוטובוס שרצה להיות אלוהים" (תשנ"ח), אירוניה או הומור, וכן אילו אמצעים לשוניים משרתים אותה ואת תרגומה לאנגלית (2001). הסיפור מתאר מפגש בין אדי, עוזר טבח מדוכך, לנהג המסרב לפתוח את דלת האוטובוס לאנשים המגיעים באיחור מתוך החלטה מודעת לא לגרום עיכוב כולל גדול יותר לקהל הנוסעים. אדי מאחר לאוטובוס ביום שבו קבע פגישה עם בחורה המייצגת את הסיכוי לאושר, ואף-על-פי-כן הנהג חורג ממנהגו, מאפשר לו לעלות לאוטובוס ואף מחכה לו בדרך חזרה. למרות זאת, סופו של הסיפור אינו שמח - הבחורה לא הגיעה לפגישה חרף כל מאמציו של אדי.

על יצירתו של קרת כבר נכתב לא מעט בספרות המחקר. רבים מהמבקרים מזכירים את ההומור ביצירותיו (מירן, 1998) ומנגד את נימת העצבות הפושה בהן (שם; קניוק, 1998). על-פי התפיסה העומדת מאחורי הרצאה זו ניתן להסביר את התחושות המנוגדות הללו באמצעות ההבחנה הפרגמטית בין הומור לאירונית מצבים, המתבססת על מודל מקורי (הירש, תשס"ח). נראה כיצד ההבחנה הזו מתבטאת במקור ובתרגום ומשפיעה על המשמעות הכוללת של היצירה.

בהתבסס על ליטמן ומאי ועל לוקריילו (Littman & Mey, 1991; Lucariello, 1994) ההבחנה בין אירונית מצבים להומור מסתמכת על קריטריון הטרגיות: אם מדובר באירוע שתוצאותיו חמורות עבור אחד המעורבים, סביר להניח שאפשר להגדירו כאירונית מצבים; לעומת זאת, אם הסיטואציה משעשעת ותו לא, אפשר גם לראותה כהומוריסטית. על-פי אותו קריטריון התופעה המאפיינת את הטקסט הנוכחי כמכלול היא אירונית מצבים, ועל-פי אותה תפיסה, אדי הוא גיבור טרגי, שלהפתעתו ולהפתעת הקוראים, הנהג הנוקשה בא לקראתו, ודווקא הבחורה הנחמדה לא הסבה לו את האושר המיוחל.

הדיון עוסק בהבחנה בין משמעויות הומוריסטיות לבין משמעויות אירוניות ובזיהוי נמעניהן במטרה להאיר את הפרשנות של כלל היצירה ולתמוך בה. בעקבות ויצמן ודסקל מתפענחת משמעות-העל של הטקסט בתהליך הכולל שלושה שלבים: זיהוי הקולות הפוטנציאליים ביצירה, הקיימים במפורש או במובלע; מציאת משמעות הדובר של כל קול באמצעות עמידה על משמעות המבע, אותות ורמזים; ולבסוף, גילוי משמעות-העל, דהיינו משמעות הדובר הכוללת של היצירה, בהסתמך על המשקל היחסי של משמעויות הדובר ועל הקשרים ביניהם (Weizman & Dascal, 2005).

הניתוח ישווה בין המקור בעברית לתרגומו לאנגלית תוך התמקדות בהבחנות מתחום חקר התרגום ובעיקר בהבדלים בין תרגום אירוניה לתרגום הומור בשימוש בהנהרות.

מקורות ראשוניים

קרת, א. (תשנ"ח), "סיפור על נהג אוטובוס שרצה להיות אלוהים", *הקייטנה של קנלר*, ירושלים: כתר.
Keret, E. (2001). "The Bus Driver Who Wanted to Be God". In: *The Bus Driver Who Wanted to Be God and Other Stories* (M. Shlesinger, trans.). New York: St. Martin's Press.

מקורות משניים

- מירן, ר', "מבריק, מצחיק, עצוב", *ידיעות אחרונות*, המוסף לשבת - תרבות, ספרות, אמנות, 16/10/1998, עמ' 27.
- קניוק, י', "כמו-אדישות שמחה שכועסת עמוק בשורשים, אך לא נואמת", *הארץ*, מוסף ספרים, 16/12/1998, גל' 303 6.
- Dascal, M. & E. Weizman (1987). "Contextual Exploitation of Interpretation, Clues in Text Understanding: An Integrated Model". In Verschueren J. & M. Bertuccelli-Papi (eds.), *The Pragmatic Perspective*. Amsterdam and Philadelphia, John Benjamins: 31-46.
- Haverkate, H. (1990). "A Speech Act Analysis of Irony". *Journal of Pragmatics* 14: 77-109.
- Littman, D. C. & J. L. Mey (1991). "The Nature of Irony: Toward a Computational Model of Irony". *Journal of Pragmatics* 15: 131-151.
- Lucariello, J. (1994). "Situational Irony: A Concept of Events Gone Awry". *Journal of Experimental Psychology - General* 123 (2): 129-145.
- Weizman, E. & M. Dascal (1991). "On Clues and Cues: Strategies of Text Understanding". *Journal of Literary Semantics* XX/1: 18-30.
- Weizman, E. & M. Dascal (2005). "Interpreting Speaker's Meanings in Literary Dialogue". In: Betten A. & M. Dannerer (eds.), *Dialogue Analysis IX: Dialogue in Literature and the Media. Part 1: Literature*. Tübingen: Max Niemeyer: 61-72.

רוני הנקין

"סליחה" "יסלח' וג'הכ!" קללת המצלול הדו-לשונית בנגב

'קללת מצלול' הוא מונח זמני שטבעתי לתרגום cognate curse, אף הוא מונח חדש (Stewart, 1997) לסוגה עתיקה. המצלול בכלל ופרונומזיה בפרט מוכרים כקטגוריות פרוזודיות ורטוריות כבר בשפות השמיות העתיקות. הם פותחו לידי אמנות משוכללת בסוגות שונות, כגון אמנות התשובות השונות ברטוריקה הערבית, ובמקביל התפתחו גם בלהגים הערביים הדבורים. קללת המצלול מצויה כבר בקראן, אף שזוהתה רק לאחרונה כקטגוריה רטורית. אראה שימושים ייחודיים ומקוריים באמצעי זה בלהג הבדואי של הנגב, במגעיו עם העברית.

קללת המצלול מבוססת על האינטראקציה בין צמד מבעים (adjacency pair): [א] כגירוי ו-[ב] כתגובה. דוגמה מלהג הנגב הבדואי: [א] שואף להשיג טובה כלשהי מ-[ב], וכדי ליצור תשתית למחויבות נוקט בפניית הקרבה יא ח'אל 'דוד'. אך [ב] רוצה לדחות הן את הבקשה הן את יומרת הקרבה ושולף או מאלתר קללת מצלול כגון יח'ל באטכ! 'שאלוהים יתפור לך את בית השחי!' היעדר קשר סמנטי כלשהו בין יסוד הגירוי ח'אל לפועל יח'ל מגביר את הגיון כביכול של הפנייה הראשונית, את ההשפלה של [א] ואת ניצחונו הרטורי של [ב].

קללות בכלל (Crawley, 1937) וקללת המצלול בפרט משמשות נשק רטורי בידי חלשים ומכאן הן אופייניות לנשים בחברה הערבית. בלהגים רבים הן פותחו למעין משחק שנינות להפגת מתחים בין ידידים. כל עוד כל השותפים בשיח חולקים נורמות חברתיות ותרבותיות איש לא נפגע. אך תפקידיה של קללת המצלול משתנים כשהיא יוצאת מתחום החברה הפנימית אל חזית המגע הדו-לשוני, הדו-תרבותי והאסימטרי בין בדואים ליהודים בחברה היררכית, שבה לשון הרוב יוקרתית מלשון המיעוט.

אעמוד על תפקידים של תת-סוגות שונות שבהן [א] הוא יהודי חד-לשוני ו-[ב] הוא בדואי(ת) דו-לשוני(ת) במידה זו או אחרת: קללות לבעלי סמכות, כגון שוטרים, פקידים ומרצים, ו'קללת שוק', שמופיעה גם ביידיש של היישוב הישן במגעייה עם הערבית הפלסטינית בראשית המאה העשרים (Kosover, 1966). אראה אסטרטגיות שונות במקצת של צעירות בדואיות מול דוברות זקנות, שאינן מבינות מילה ממבע הגירוי העברי ומסתמכות על הרצף הפונטי בלבד, ואטען שגם הן, כמו בנותיהן הדו-לשוניות, יכולות לשאוב הנאה מחוסר האונים של [א], שאינו יודע אם קולל או בורך. הקללה משמשת, בין השאר, לקביעת גבולות לשוניים-חברתיים חד-כיווניים בין הקהילה הבדואית הדו-לשונית בעיקרה לקהילה היהודית החד-לשונית. היא מעבירה מסר: אנחנו, כדו-לשוניים, חודרים את גבולותיכם בעוד אתם, החד-לשוניים, מנועים מלהיכנס לתחומנו.

מקורות

- Crawley, Ernest (1937). *Oath, Curse and Blessing*. Thinker's Library, no. 40. London: Watts and Co.
- Henkin, Roni (2009). "The Cognate Curse in Negev Arabic: From Playful Punning to Coexistence Conflicts". *Israel Studies in Language and Society* 2 (2): 169-206.
- Kosover, Mordecai (1966). *Arabic Elements in Palestinian Yiddish*. Jerusalem: Rubin Mass.
- Stewart, Devin J. (1997). "Impoliteness Formulae: The Cognate Curse in Egyptian Arabic". *Journal of Semitic Studies* 42 (2): 327-360.

רחל ויסברוד

המפגש עם מהגרי עבודה בקולנוע הישראלי: רב-לשוניות, תרגום והיעדרו

פועלים זרים ומהגרי עבודה אינם עוד מראה יוצא-דופן בישראל (Drori, 2009: 9). בעקבות זאת, ובהתאם לנטיית הקולנוע הישראלי בן-זמננו לרב-תרבותיות ורב-לשוניות (Weissbrod, 2008), הם מיוצגים – ואף ממלאים תפקידי מפתח – בסרטים ישראליים. את הדמויות בסרטים מגלמים לעתים קרובות המהגרים עצמם, ולא שחקנים ישראלים באיפור ובתחפושת – אף זאת בהתאם למגמתו של הקולנוע הישראלי כיום.

לרוב, הסרטים ביקורתיים כלפי היחס המתנכר וחוסר-הצדק שבהם נתקלים המהגרים. מומחשת בהם טענתו של אפדוראי (Appadurai, 1990), שפתיחת השערים למהגרי עבודה אינה מלווה בהכרח בקבלה של שפתם, מנהגיהם ותרבותם. גם בסיטואציות שאינן נעדרות רצון טוב מצד הישראלים הוותיקים תקשורת עם המהגרים מושגת בקושי רב. הנתק בולט במיוחד כשמדובר במהגרים הדוברים שפות שמעט מאוד ישראלים שולטים בהן, כמו סינית וטגלוג. הצורך בתרגום וההשלכות של היעדרותו ניכרים. הביטוי לכך בסרטים הוא בשתי רמות: (1) **הרמה התמטית**. התרגום כתמה מספק הזדמנות לעסוק בשאלות של תרבות, זהות וייצוג האחר (Cronin, 2008). (2) **הרמה הלשונית**. הרב-לשוניות של הסרטים מציבה אתגר תרגומי, הן כשהסרטים מוקרנים בארץ, לקהל ישראלי דובר עברית, והן כשהם מוצגים בחו"ל.

מטרת הרצאתי היא לבחון את סוגיית התרגום בשתי רמות אלה, ולהדגימה בשני סרטים: *נודל* (סרטה של איילת מנחמי מ-2007) ו*מדוזות* (סרטם של שירה גפן ואתגר קרת מ-2007). בשני הסרטים היעדר תרגום במצבים שבהם הוא מתבקש שופך אור על בדידותם של המהגרים (הילד *בנודל* יודע לבטא בעברית רק את נבדלותו: "אני ילד סיני") ועל התנכרותם ואדישותם של הישראלים (*במדוזות* היחידים שיכולים לתווך בין המטפלת הפיליפינית למטופליה הקשישים באמצעות אנגלית הם בני הדור הצעיר, אך אלה שכרו אותה דווקא כדי שיוכלו להיעדר מחיי הוריהם). הנתק הלשוני מתבטא במעברים משפה לשפה – שאף לא אחת מהן משותפת לכל הדמויות – מעברים שקשה לייצגם בסרט שתורגם לשפה אחת, עברית (לקהל ישראלי) או אחרת (כגון אנגלית). יתר על כן, עצם קיומו של תרגום מבטל את חוויית חוסר-התקשורת שממחישים הסרטים. ההרצאה תדון בתרגום כצורך לא-מסופק (בעולם הסרט) ובקושי לתרגם סרט שריבוי השפות בו הוא נדבר חשוב בבניית משמעותו.

מקורות

- Appadurai, Arjun (1990). "Disjuncture and Difference in the Global Cultural Economy". *Theory, Culture and Society* 7: 295-310.
- Cronin, Michael (2008). *Translation Goes to the Movies*. London and New York: Routledge.
- Drori, Israel (2009). *Foreign Workers in Israel: Global Perspectives*. Albany: State University of New York.
- Weissbrod, Rachel, 2008. "Implications of Israeli Multilingualism and Multiculturalism for Translation Research". In: Pym, Anthony, Miriam Shlesinger, and Daniel Simeoni (eds.), *Beyond Descriptive Translation Studies: Investigations in Homage to Gideon Toury*. Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins: 51-66.

אורית ויסמן

בטן מלאה: היבטים ורבליים ולא ורבליים הנוגעים לסימן 'בטן'

על פי תפיסות סוציולוגיות שונות נתפס הגוף כסמן לסדר החברתי. גופו של האדם נמשל למצע שעליו מוטבעים קורותיו של האדם לצד קורותיהם של אנשי סביבתו מרגע התהוותו. כך, הגוף והלשון חוברים יחד למערכת הוליסטית אשר מתווה את הסדר החברתי (למשל, Bourdieu, 1977). הגישה הסמיוטית מנתחת את הסימן באינטראקציה האנושית, בין שהסימן ורבלי, פרלינגוויסטי או גופני. גישה זו מאפשרת מחקר בלשני אשר במקביל מבין את גוף האדם ככר לקידוד תכנים שונים. המחקר אשר יוצג התבסס על הגישות הסמיוטיות הבאות:

Theory of Phonology as Human Behavior (PHB) of the Columbia School (CS) sign-based theory of linguistics (e.g. Davis 2006, Tobin 1990)

דגש יושם על התיאוריה של מערכות מילים (Aphek & Tobin, 1988).

ההרצאה תציג תיאור מקרה מתוך מחקר סמיוטי בין-תחומי אשר עוסק בחקר הסימנים הוורבליים והלא ורבליים של האדם בעת אינטראקציה של קונפליקט בין קבוצות. מסקנות המחקר נוגעות למצבי קונפליקט בכללותם ולקונפליקט היהודי-ערבי בפרט. גוף הנתונים כולל סדרת מפגשים בין סטודנטים יהודים לסטודנטים ערבים ישראלים, אשר נערכו במסגרת החוג למדעי ההתנהגות באוניברסיטת בן גוריון בנגב בשיתוף עם ביה"ס לשלום בנווה שלום.

אתמקד בשלב בשיחות שבו הסימן 'בטן' מתגלה בצורתו הוורבלית והלא ורבלית ומתגלה תופעה מרתקת. אראה כיצד סימן זה שיחק תפקיד מהותי בטקסט ושימש כציר שסביבו נערך הדיון. אציג את האופן שבו משתתפי הדיון, כולל המנחים, הביעו את רגשותיהם והביאו מתפיסת עולמם בדרך ייחודית להם, באמצעות הסימן.

מקורות

Aphek, E. & Y. Tobin (1988). *Word Systems in Modern Hebrew*. Leiden/New York: E.J. Brill.

Bourdieu, P. (1977). *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge. Cambridge University Press.

Goldin-Meadow, S. (2003). *Hearing Gesture - How Our Hands Help Us Think*. Cambridge, MA/London: Harvard University Press.

Tobin, Y. (1990). *Semiotics and Linguistics*. London/New York: Longman.

אלדעה ויצמן ולאה קוזמינסקי

סגור עצמי של סטודנטים בעלי לקויות קריאה וחסרי לקויות: בחינת דפוס שיח ביחסי כוח וקרבה שונים

בהרצאה זו נבחן את דפוס השיח המאפיינים אירועי סגור עצמי, דהיינו אירועי שיח שבהם האדם מדבר בעד עצמו ומייצג אינטרסים אישיים המעוגנים בזכויות אזרח, בזכויות האדם או בהסכם חברתי (קוזמינסקי, 2004). בדרך כלל, המסגור על עצמו מציג בעיה הקשורה בצרכיו ומציע פתרון. במונחים פרגמטיים, אנו מציעות לראות בסגור העצמי פעולת דיבור מורכבת, הכוללת כמה דפוס שיח מרכזיים – בקשה, תימוכין לבקשה ולעתים גם הפניית תשומת לבו של הנמען והבניית רקע משותף - כל אחד מהם מייצג אסטרטגיות ואסטרטגיות משנה, ושזור ריכוכים והעצמות.

ההרצאה מבוססת על מחקר הבוחן את דפוס השיח של סגור עצמי אצל סטודנטים בעלי לקויות קריאה (ISF 685/07), ומשווה בינם לבין דפוס השיח של סטודנטים ללא לקויות במצבים המייצגים בקשות בדרגות הכבדה שונות, ביחסי כוח שונים ובשלוש קבוצות הקשרים (משפחה, אוניברסיטה, חברים) (קוזמינסקי ויצמן, 2009; Weizman & Kozminsky, in press).

במהלך ההרצאה נדגים באמצעות סרטון וידאו את הראיונות ששימשו לאיסוף הנתונים, נציג את שיטת המחקר, נדון בסכמת הקידוד המורכבת, המייצגת מערך עשיר של דפוס שיח, נדגים אותה באמצעות קטעי ראיונות עם הנבדקים, ונציג ממצאים מרכזיים. נישען על ממצאים אלה בניתוח הקשר בין השימוש בדפוס השיח לבין קרבה, הכבדה ויחסי כוח בשתי קבוצות הנבדקים.

מקורות

- קוזמינסקי, ל' (2004), מדברים בעד עצמם: סגור עצמי של לומדים עם לקויות למידה, תל אביב: תשס"ה.
- קוזמינסקי, ל' וא' ויצמן (2009), "לקראת בחינה של דפוס סגור עצמי בהקשר", עיונים בשפה וחברה 2(2), עמ' 83-98.
- Weizman, E. & L. Kozminsky (in press). "Dialogic Dimensions of Self-Advocacy in Unequal Power Relations: Students with Reading Disabilities as a Case in Point". In: Hundsnurscher, F., G. Gobber, & S. Cantarini (eds.), *Dialogue: Studies in Memory of Sorin Stati*.

שרה זלצברג

"כשהיינו אומרים את המילה 'פופיק' היינו מקבלים מכות": היבטים סוציו-לינגוויסטיים בשיח של בני חרדים על גוף ומיניות

על הזיקה בין תרבות ושפה ועל קשרי הגומלין ביניהן עמדו לא מעט פילוסופים ואנתרופולוגים (ניטשה, 1990; ויטגנשטיין, 1973; Boaz, 1940). בועז (Boaz, 1940) טען כי ניתן למצוא ביטוי למערך האמונות והערכים של תרבות מסוימת או קהילייה מסוימת בשפה הייחודית לה. בהתאם לכך, השפה של הציבור החרדי, בדומה לשפה של כל קבוצה חברתית אחרת, משקפת מאפיינים הייחודיים לקבוצה זו, ובכלל זה את תפיסותיה וערכיה בנוגע לתחומים שונים בחיים.

החברה החרדית פועלת על פי קודים חברתיים, תרבותיים ומוסריים המושתתים על ההלכה היהודית בפרשנותה המחמירה והקפדנית. קודים אלו משליכים, בין היתר, על היחס לגוף ולמיניות: החברה החרדית מאופיינת בפיקוח חברתי הדוק במיוחד בתחום המיני, שמתבטא במגבלות ובאיסורים רבים ביחס לגוף, בגדרי צניעות נוקשים ובהפרדה בין גברים לנשים החל מגיל צעיר במרבית תחומי החיים. בחברה זו כל דיון הנוגע למיניות הוא בבחינת טאבו, וכל אזכור של הנושא עד הנישואין - טעון השתקה.

אחד המנגנונים המרכזיים בחברה החרדית שבאמצעותו מתמודדים עם סוגיות הנוגעות לגוף ולמיניות הוא הימנעות מאזכור והנצחת הבורות. היטיב לבטא זאת ארן (2003): "יותר מכל דבר אחר שעושים בנוגע לגוף החרדי, שותקים אודותיו". אף כי בשנים האחרונות ניתן להבחין בחברה החרדית בגישה פתוחה יותר בנוגע לשיח המיני, מגמת ההשתקה עודנה שלטת בכיפה.

בהרצאה אדון במגוון היבטים סוציו-לינגוויסטיים בשיח של בני חרדים על גוף ומיניות, ואבחן את תהליכי עיצוב השפה שלהם בתחום זה נוכח מנגוני ההשתקה. הממצאים מתבססים על ראיונות עומק שנערכו עם גברים חרדים במסגרת מחקר מקיף יותר, מתוך הנחה שריאיון עומק מאפשר יצירת טקסט ורבלי, רואה בשפה כלי משמעותי המבטא מציאויות ותרבויות שונות, משקף תפיסות ודפוסי חשיבה ושותף להבניית המציאות של המראיין. ההרצאה מתבססת על מחקר שנערך במסגרת עבודת דוקטורט על גברים חרדים שעברו פגיעה מינית.

מקורות

ארן, ג' (2003), "גוף חרדי: פרקים מאתנוגרפיה בהכנה". בתוך סיון ע' וק' קפלן (עורכים), *חרדים ישראלים, השתלבות בלא טמיעה*, עמ' 99-133. ירושלים: הוצאת הקיבוץ המאוחד/מכון ון ליר. ויטגנשטיין, לודוויג (1973), *מאמר פילוסופי לוגי*, תל אביב: הקיבוץ המאוחד. ניטשה, פ' (1990), *דיוניסוס ואפולו - מסות על האמנות* (תרגום, הקדמה והערות: יעקב גולומב), תל-אביב: הוצאת הקיבוץ המאוחד.

Boas, Franz (1940/ 1982). *Race, Language, and Culture*. Chicago: Chicago University Press.

יעל חזן

"את כל מה שהגוף מתקשש לזכור": עדות פואטית בזמן מלחמה

ב-1967 כותב הסופר והמחזאי איז'ן יונסקו ביומנו: "חרף המלחמות, חרף המהפכות, חרף החליפות והתמורות בחברות, בלשונות ובאופני המחשבה - עשויים להישאר ולהשתמר כתבים ודברי עדות לא רק על המוות, אלא גם על החיים ... יש להשאיר עקבות". הציווי "להשאיר עקבות" בדרך של עדות מקבל משנה תוקף לנוכח אירוע טראומטי כמו מלחמה. ואכן, מלחמות העולם, ובעיקר השואה, הפכו את המאה ה-20 ל"מאה של עדות", או מדויק יותר: "מאה של משבר עדות רדיקלי-קיצוני", כפי שטענו שושנה פלמן ודורי לאוב בספרם: *עדות - משבר העדים בספרות, בפסיכואנליזה ובהיסטוריה* (1992).

מהו הביטוי ההולם לטראומה? איך ניתן לתרגם כאב למלים? שאלות אלה יעמדו במרכז ההרצאה תוך התחקות אחר 'עקבות' האלימות הפיזית והנפשית בזמן מלחמה. הדיון יתמקד בסיפורה של אילת שמיר-טוליפמן, "האם אתה רואה את מה שאני שומע", מתוך: *בזמן מלחמה* (קלדרון, 2002). הסיפור מתאר חקירות ועיוניים של פלסטיני בכלא ישראלי הנכתבים כעדות פואטית בזמן מלחמה.

הבחירה בז'אנר העדות הפואטית מערערת על תפיסת המלחמה כאתר שיח בלעדי לגברים, השואבים את סמכותם מתוקף השתתפותם במלחמה, בבחינת "מבשרי חזיתי". אמנם, המחברת מעידה על המלחמה ממקור שני, שאינו מתיימר להציג את 'האמת' על המלחמה, אבל מאיר באור ביקורתי היבטים גופניים, נפשיים, הכרטיים ופילוסופיים שלה. אין זו מסירה 'אובייקטיבית' של 'עובדות', כמו שמקובל להניח ביחס למעשה העדות, אלא מעין מונטאז' של דו"חות רגשיים וחוויתיים, המכילים זיכרונות, אסוציאציות ותהיות קיומיות. יחד עם זאת, מופיעות בטקסט שיטות מעצר וחקירה מוכרות של השב"כ וכן דו"חות המכונים "מחברות עבדאללה", המהדהדים את "מחברות עדאלה", פרסומים שמוציא לאור המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי בישראל. כך 'מציאות המלחמה' זוכה לאתגור בשל טשטוש הגבולות שבין טקסט ספרותי-בדיוני לטקסט היסטורי-תיעודי. לאור זאת, מתבקשת חשיבה מחודשת על מושגים כגון: מלחמה, אמת ומוסר תוך בדיקת אופני הייצוג שלהם בלשון.

מקורות

- אופיר, ע' (2001), "פעולת התיעוד כמעשה התנגדות", *עבודת ההווה: מסות על תרבות ישראלית בזמן הזה*, תל-אביב: הקיבוץ המאוחד, עמ' 152-178.
- באטלר, ג' (2005), "חיים פגיעים" (תרגום: עודד וולקשטיין), *מטעם 2*, עמ' 87-104.
- זונטג ס' (2003), *להתבונן בסבלם של אחרים*, (תרגום: מתי בן יעקב), בן שמן: מודן.
- קלדרון, נ' (2002), *בזמן מלחמה*, אור יהודה: כנרת.

נירה טרומפר-הכט

נוף לשוני בישראל מנקודת מבטם של תושבים יהודים וערבים: המקרה של העברית והערבית במרחב הציבורי של הערים המעורבות

המחקר הנוכחי על נוף לשוני מתמקד בנראות של השפה הערבית במרחב הציבורי של ערים מעורבות בישראל מנקודת מבטם של תושבים יהודים וערבים. בעקבות מחקר קודם, שמצא כי קיימים פרופילים שונים של נוף לשוני בישראל המשקפים את השונות האתנו-לשונית בישראל (בן-רפאל, שוהמי, אמארה וטרומפר-הכט, 2006), בוחן המחקר הנוכחי את התפיסות והעמדות הלשוניות השונות שבהן מחזיקים תושבים יהודים וערבים לגבי עברית וערבית במרחב הציבורי בעיר המעורבת שבה הם חיים. חקר הערים המעורבות מעניק לנו הזדמנות ייחודית לבחון את היחסים השבריריים הקיימים בין הרוב היהודי למיעוט הערבי דרך הפריזמה של הנוף הלשוני במרחב העירוני המשותף.

הנתונים נאספו באמצעות ראיונות טלפוניים עם 300 יהודים וערבים (מוסלמים ונוצרים כאחד) תושבי נצרת עילית, עכו ויפו. דוגמה לשאלות (סגורות כולן) שנשאלו לגבי עמדות לשוניות: 'חשוב שהשפה הערבית תופיע על שלטי הרחובות בעיר שלי?'; דוגמה לשאלות שנשאלו בנושא תפיסת הנוף הלשוני: 'מהי השפה הכי בולטת בשלטים של החנויות והעסקים בעיר שבה אתה גר- עברית/ערבית/אנגלית/רוסית?'; 'האם יש עוד שפות בשלטי החנויות והעסקים בנוסף למה שציינת?' ועוד.

טענתי כי ליהודים ולערבים יש דימוי שונה של הנוף הלשוני בערים מבוססות על הקביעה של לפברה (1991) כי המרחב הציבורי נחוה באופן שונה על ידי קבוצות שההיסטוריה שלהן או מעמדן החברתי שונה. ממצאי המחקר הנוכחי מראים כי בני שתי הקבוצות אכן תופסים באופן שונה את הנוף הלשוני המעצב את המרחב הציבורי בחיי היומיום שלהם. ממצא חשוב נוסף של המחקר הנוכחי הוא קיומה של אסימטריה ברורה בעמדות של תושבים יהודים וערבים לגבי נראותן של העברית והערבית במרחב הציבורי בערים המעורבות ובישראל בכלל.

מקורות

- Ben-Rafael, E., E. Shohamy, M. Amara, & N. Trumper-Hecht (2006). "Linguistic Landscape as a Symbolic Construction of the Public Space: The Case of Israel". *International Journal of Multilingualism* 3 (1): 7-30.
- De Certeau, M. (1984). *The Practice of Everyday Life*. University of California Press.
- Lefebvre, H. (1991). *The Production of Space*. Blackwell.

איילת כהן

שינויים בדפוסי שיח הקרבה והתגובה בסדרה "מחוברות"

אתרים אישיים, עמוד ברשת חברתית, יומני וידאו ופלטפורמות דומות מציעים פרשנות עכשווית, התלויה בטכנולוגיה ומושפעת ממאפייניה, לעיצוב ולייצוג הכרוניקה הפרטית-ציבורית של יוצרי הטקסטים (Nardi, Schiano & Gumbrecht, 2004). יומני הוידאו שצילמו חמש המשתתפות בסדרת הריאליטי "מחוברות", דפוסי השיח הדבורים והנראים שלהן והדיון שהתעורר סביב היומנים מזמנים התבוננות בתופעת דרכי ההבניה העצמית של יוצרים המופיעים במקביל בתחומי מדיה מגוונים ורב-מודאליים (עיתונות כתובה ומשודרת, תכניות בידור טלוויזיוניות, בלוגים ועוד). ענייננו כאן בתופעה הייחודית של ידוענים (סלבריטאים) הפועלים במרחב יצירתי פתוח. מרחב זה מאפשר להם להשמיע את קולם במנעד פוטנציאלי בלתי מוגבל של תחומי תוכן (הרצוג, 2007: 124)**. למרחב הנזכר נוסף הממד האינטראקטיבי בשיח עם קהל המגיבים ברשת (Kiousis, 2002) והתגובות לקהל זה.

ההרצאה תתמקד בשיח הייצוג העצמי של המוכרת מבין המשתתפות בסדרה, דנה ספקטור. ספקטור מפרסמת טור שבועי ("בקרוב אגיע רחוק") במספר 7 ימים של ידיעות אחרונות, ובמסגרתו התוודעו הצופים אל פרקים שונים בחייה מאז שנת 2004. ההשתתפות בסדרה העניקה לעיתונאית הכותבת ממד קולנועי נראה ונשמע, ועמו פרשנות חדשה שספקטור וקהלה כאחד מפנים כלפי הפרסונה היוצרת.

המעבר מהטור הכתוב ליומני הוידאו ושיח התגובה (טוקבקים) שהתעורר בעקבותיהם מעוררים את ספקטור לדון בהיבטים המורכבים של בדיון ומציאות ב"פרסונת המדיה" שלה, המערבת בין חייה הפרטיים, המתבררים במדיה, לבין לבטיה ככותבת. דיון זה שב ועולה בגרסה העדכנית ליומן אישי - פרקי הסדרה, המשמשת להתבוננות עצמית ובו בזמן לדיאלוג שמנהלת ספקטור עם קהלה (Cover, 2006). היבטים אלה נידונים גם בטור הכתוב שספקטור מוסיפה לפרסם במקביל בעיתון.

המחקר מתמקד בשורה נבחרת של אמצעים לשוניים המשמשים את ספקטור במופעי המדיה המגוונים שלה. בדיון בלשון הטור בעיתונות הכתובה ובלשון הטוקבקים ספקטור בקישורים שעורכים ספקטור וקהלה בין השדות הסמנטיים שבמרכזם בית, משפחה ואימהות ומוניטין מקצועיים. דוגמאות מייצגות לתגובות: "איפה עובר הגבול בין הצרכים המקצועיים שלי לבין הילד?"¹; "דנה, את כותבת נפלאה ואמא מדהימה!"².

בדיון בתכנית הטלוויזיה אתמקד באופן שבו נעזרת ספקטור בתנועות מצלמה, המעוגנות במוסכמות קולנועיות שמטרתן לאפיין דמות באמצעות ממדים שונים של קרבה (תקרוב, צילום ממרחק, מיקוד איטי, התמקדות בפריטים נבחרים בתום המיזנסצנה), כדי להבליט את המתח שבין זהותה הביתית-אימהית לבין זהותה המקצועית כעיתונאית. בחירות אלה ניכרות באופן שבו היא מצלמת את גופה ואת תנועתו במרחב הביתי.

ההרצאה תתמקד בפרק התשיעי בסדרה, "דנה כותבת טור", בממד האתנוגרפי של השיח (Conquergood, 2006), בתוכני שיח התגובה לפרק (כהן ונייגר, 2007) ובהתייחסותה של ספקטור לתגובות בראיונות וברשימה שהתפרסמה בטור השבועי שלה ב"ידיעות אחרונות".

* מפיק הסדרה: רם לנדס, במאי: דורון צברי. 45 פרקי העונה הראשונה שודרו בערוץ Hot3 בחודשים יולי-ספטמבר 2009.

** דוגמה עדכנית (פברואר 2010) לתופעה זו ולהשלכותיה הפוליטיות היא הדיון סביב האפשרות שיאיר לפיד, עיתונאי, מגיש תכנית אקטואליה וסופר, יבחר בקריירה מדינית.

מקורות

- הרצוג, ע' (2007), "ספרות וסלבריטאות", בתוך: שפירא, י', ע' הרצוג ות' ס' הס (עורכים), *קנוני ופופולרי: מפגשים ספרותיים*, תל אביב: רסלינג.
- כהן, א' ומ' נייגר (2007) – "To talk and to talkback": ניתוח הרטוריקה של שיח-תגובה (talkback) בעיתונות המקוונת", בתוך: שוורץ-אלטשולר, ת' (עורכת), *עיתונות דוט קום*, ירושלים: המכון הישראלי לדמוקרטיה בשיתוף עם מרכז בורדה לתקשורת חדשנית באוניברסיטת בן גוריון בנגב, עמ' 321-350.
- Conquergood, Dwight (2006). "Rethinking Ethnography: Towards a Critical Cultural Politics". In: Madison D.S. and J. Hamera (eds.), *The Sage Handbook of Performance Studies*. Sage: Thousand Oaks, CA: 351-356.
- Cover, R. (2006). "Audience Inter/active: Interactive Media, Narrative Control and Reconceiving Audience History". *New Media Society* 8 (1): 139-157.
- Kiousis, S. (2002). "Interactiviy: A Concept Explication". *New Media and Society* 4 (3): 355-383.
- Nardi, B. A., Diane J. Schiano, and Michelle Gumbrecht (2004). *Blogging as Social Activity, or, Would You Let 900 Million People Read Your Diary?* CSCW'04, Nov. 6-10, Chicago. Illinois, USA: 222-231.

The Identity Structure of Narrative: Metapragmatic Poetics in Ethiopian Israeli Discourse

In telling their own personal narratives, storytellers construct themselves and their world in casual conversation to convey impressions of themselves for interactional ends. The dialectic co-construction of identity and narrative serves a metapragmatic communicative function; i.e. the construction of identity in narrative indicates to listeners how to interpret the emergent narrative. In the current study, the narratives of successful Ethiopian Israelis are analyzed for those linguistic constructions of self-images that elicit both narrative and identity.

The participants have all had successful army careers and have participated in a prestigious program at one of Israel's institutions of higher learning. Some were born in Israel (n=3), and all the others immigrated at the age of three or earlier (n=10). The participants come from various areas of Israel as far north as Karmiel and as far south as Beersheba. All the data were collected in three focus groups sessions conducted in English.

Methodologically, identity is studied through the analysis of content lexicals and evaluative utterances that elicit self-images. Results showed that identities contrasted with one another creating a dual interactional effect. Firstly, the contrasting identities worked in tandem with Labovian narrative structures (i.e. orientation, complication, evaluation, and resolution) furthering the narrative itself. Secondly, an interactionally efficacious identity emerged as ascendant over the others.

Illustration:

Speaker	Turn	The Narrative	Labovian Structure	self-image
TP	50/d	my parents all the time teach teach me not to steal?	Orientation	not to steal
	e	this is something that I will never do?	Evaluation	not to steal
		...		
	l	and she: y'know she took she made me do it,	Evaluation	steal
	m	so we took one (laughs) we took it	Complication	steal
		...		
	54/a	so I took it to my home?	Complication	steal
	b	I decide to took it to my home.	Complication	steal
	c	so: the day after I returned it back.	Resolution	not to steal

Here, the speaker (e.g. utterance 50/l) elicits a self-image of stealing, which provides for the narrative complication. However elsewhere, the speaker elicits a self-image of not stealing (e.g. utterance 54/c) which provides for the evaluative content of the narrative and its resolution. These contrasting identities produce the narrative and allow for an interactionally efficacious self-image to emerge as ascendant. This research may provide a success model for future absorption and educational efforts.

References

- De Fina, A. (2003). *Identity in Narrative: A Study of Immigrant Discourse*. Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins.
- Goffman, E. (1959). *The Presentation of Self in Eveyrday Life*. New York: Doubleday.
- Jakobson, R. (1966). "Grammatical Parallelism and Its Russian Facet". *Language* 42: 399-429.
- Labov, W. & J. Waletzky (1967). "Narrative Analysis: Oral Versions of Personal Experience". In: J. Helm (ed.), *Essays on the Verbal and Visual Arts*. Seattle: University of Washington Press: 12-44.
- Tannen, D. (1989). *Talking Voices*. Cambridge: Cambridge University Press.

סמדר כהן

המבנה הפועלי בעל כינוי הגוף בעברית המדוברת – עיון דקדוקי וסוציולינגוויסטי

בעשורים האחרונים הולכת וגוברת המודעות לאופיין ולאפיון של שפות מדוברות. מחקרי זה הוא מחקר חלוצי בתחום חקר השפה העברית המדוברת על בסיס קורפוס מוקלט שלה. היחידות המשמשות כיחידות הבסיסיות של השפה המדוברת הן "יחידות ההנגנה" (יחידות פרזודיות), אשר גבולותיהן נקבעים על בסיס תפיסתי-אקוסטי. יחידות אלה הן ה"תחליף" המדובר ליחידת ה"משפט" בשפה הכתובה.

במחקרי ביקשתי לברר את מעמדו של כינוי הגוף ביחידת ההנגנה הפועלית בשפה המדוברת – האם כינוי הגוף העצמאי (הפרוד) שייך למבנה הפועלי, והאחרון אינו שלם בלעדיו, או שמא המבנה הפועלי שלם דווקא בהיעדרו; אם כן, האם הוספתו של הכינוי היא ייתור גרידא או שמא יש לו סיבות שאינן תחביריות-דקדוקיות דווקא.

מבחינה תיאורטית, יש גישות הרואות בכינוי הגוף הצמוד לפועל בעברית מרכיב הכרחי-מבני, ומשום כך מחשיבות את העדרו כ- *pro-drop phenomenon*; גישות אחרות רואות בו מרכיב בלתי-הכרחי מבנית, ולכן תופסות את קיומו כיתור או כבעל ערך סמנטי-פרגמטי.

בהרצאה אצביע על כך שהשימוש בכינוי לצד הפועל בשפה המדוברת אינו הכרחי מבחינה דקדוקית-תחבירית, ואציג היערכות של שימוש ואי-שימוש בכינויים העצמאיים התלויה בנסיבות תחביריות, סמנטיות או פרגמטיות, לרבות מגדר, מעמד חברתי והקשר תרבותי. אראה את המקרים שבהם מתבקשת הופעת הכינוי ואת ההתניות לה – מגדריות, תרבותיות, דקדוקיות ואחרות; כמו כן אצביע על ההיערכות של הכינויים ועל השימוש בהם בהקשרים שונים ואבחן את ההבדלים בין שני המינים, בין מגזרי אוכלוסיה (דתיים/חילוניים) ובין מוצאים שונים (אשכנזים/מזרחיים) בשימוש בכינויים.

מקורות

- Berman-Aronson, R. (1978). *Modern Hebrew Structure*. Tel-Aviv: University Publishing Press.
- Goldenberg, G. (1998). "On Verbal Structure and the Hebrew Verb". In: *Gideon Goldenberg, Studies in Semitic Linguistics: Selected Writings*. Jerusalem: Magnes: 138-147.
- Lambrecht, K. (1994). *Information Structure and Sentence Form: Topic, Focus and the Mental Representation of Discourse Referents*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Miller, J. and Ronald Weinert (1998). *Spontaneous Spoken Language: Syntax and Discourse*. Oxford: Oxford University Press.

אורנה לזין

באיזו שפה מדברת חברה שחברה? השיח הריק על מלחמות ישראל בספרות הישראלית

במסגרת הרצאה זו אציג תופעה מרתקת של דפוס שיח ספרותי שלא טופל עד כה במחקר והוא השיח הריק על מלחמות ישראל בספרות הישראלית. לצורך הדיון אשען על שני מקרי מבחן – הרומן 'מסע דניאל' (1969) ליצחק אורפז והרומן 'דודי ורעי' (1973) לנעמי פרנקל – לאחר שאנמק את הבחירה בהם ואחשוף את הזיקה ביניהם. כדי לעגן את דבריי אתבסס על פילוסופיית השפה של לודוויג ויטגנשטיין (Wittgenstein) לאור שני היגדים בולטים שלו ביחס לנרטיב: (1) "לדמיין סיפור פירושו לדמיין חברה שבה מסופר הסיפור" (2) "על מה שעליו לא ניתן לדבר, אודותיו יש לשתוק". בעוד ההיגד הראשון מתמקד באקט הפרשני והמסקנה הנובעת ממנו היא סוציולוגית, ההיגד השני מעמיד במרכז את פרסונת הדובר, והצעתו נושקת לתחום הפסיכו-פואטי. בשלב זה אצליב בין שני ההיגדים הוויטגנשטיינים ובכך אבקש להנכיח את הדדיות העיצוב שבין הספרות על המלחמה מכאן והחברה הישראלית הלוחמת מכאן.

חרף מרכזיותה התמאטית של המלחמה ברומנים היא נעלמת, ליתר דיוק מועלמת, מן ההווה הסיפורי ובכך הופכת לתימה נוכחת-נפקדת, בדמיון רב ומפליא להתמודדות הסופרים והמשוררים לאחר אושוויץ. אף כי שני הרומנים פותחים את הציר העלילתי ב"יום שאחרי" קשה שלא לתת את הדעת על עיתויי הפרסום ההפוכים. דומה כי יותר מאשר העיצוב הרוטט מרוקן מאווירת ההרואיות, שלה הורגלו קוראי הספרות העברית בראשית היישוב, הוא מהדהד את הטראומה הלא פתורה שהניבה המלחמה בחברה הישראלית, בייחוד לאחר הזעזוע הלאומי שפקד אותה ב-1973.

אדגים את האופן שבו מתהווה השיח על המלחמה כשיח ריק מתוכן בשני הרומנים. אעמוד על כך ששפת השתיקה ושברי המשפטים מאפיינים את הגיבור השב משדה הקרב, אך לא את חבריו הצמאים לסיפוריו (ההסבר האידיאולוגי שניתן לשתיקה באחד הרומנים מעלה על פני השטח את הסוגיה הובערת של חזית-עורף). ודוק: כאשר בכל זאת מתקיים שיח על המלחמה הוא דקדנטי והרטוריקה השלטת בו מבטאת עמדה נפשית אדישה וקפואה של הגיבור הלוחם. מתוך קווי המתאר של ההרצאה אבקש לנסח טיפולוגיה רחבה לבחינת הסוגיה בספרות הישראלית העכשווית, זו שראתה אור אחרי מלחמת לבנון השנייה.

מקורות

ויטגנשטיין, ל' (1994), מאמר לוגי-פילוסופי (תרגום: עדי צמח), תל אביב: הקיבוץ המאוחד.
יהב, ד' (2002), איזה מלחמה נהדרת: טקסטים וסמלים מיליטריסטיים, גלויים וחבויים, בספרות הישראלית – גישה ביקורתית, תל אביב: תמוז.
לזין, א' (2009), המחבר כאידיאולוג והטקסט כאידיאולוגיה: תנודות פואטיות ביצירתה של נעמי פרנקל (עבודת דוקטור בשיפוט), אוניברסיטת בר-אילן.
צימרמן, מ' (1984), ייצוג המציאות בספרות ובקולנוע הישראליים בעקבות מלחמת ששת הימים ומלחמת יום כיפור (עבודת מאסטר), אוניברסיטת תל אביב.

רן לוסיגמן

שינויי משמעות בלשון החקיקה הראשית בישראל

הסוגה המשפטית בעברית, כמו גם בשפות רבות אחרות, היא בעלת מאפיינים המייחדים אותה מהלשון הכללית, בעיקר תחבירית ולקסיקאלית. הבלשנות המשפטית (Forensic Linguistics) בעולם הראתה כי השפה שבה מתנהל המשפט תורמת לקושי שבפניו עומד אדם מן היישוב כשהוא מנסה להתנהל בשדה המשפטי ולמצות את זכויותיו. על בסיס מחקרים אלה החליטו מדינות רבות בעולם לפשט את השפה המשפטית והביורוקרטית שנהוגה בהן כך שתהיה נהירה גם לאדם מן היישוב שאינו בעל השכלה משפטית (Gibbons, 2003; Tiersma, 1999).

מהלך דומה ראוי שייערך גם בסוגה המשפטית בעברית. לשם כך יש למפות את המאפיינים הלשוניים שעלולים להקשות על ההדיוטות בהבנת ה"משפטית" ("Legalese") בעברית. ההרצאה תתמקד במישור הלקסיקאלי ותבחן את השימוש שהחקיקה בישראל עושה במילים ובמונחים מהעברית ה"כללית" בת ימינו תוך יציקת משמעות שונה – לעתים שונה לגמרי – לתוכם.

ההרצאה תבקש להאיר כמה מהטעמים למשמעויות הייחודיות הנהוגות בלשון המשפט, ובהם השפעת מקורות המשפט הישראלי לצד פרשנות החוק בידי בתי המשפט. אתמקד במספר מונחים מלשון החקיקה ואשווה בין רכיבי המשמעות שלהם בסוגה המשפטית לבין אלה שבלשון הכללית. הדיון ייערך מנקודת מבט סינכרונית, אך במקרי הצורך יכלול גם היבטים אטימולוגיים.

בין השאר יידונו השימוש המטאפורי הייחודי במונח "תרופה" לציון כל אותם כלים משפטיים העומדים לרשותו של נפגע כדי להחזיר את מצבו לקדמותו, טרם הפגיעה, ואף להיטיב אותו (למשל, ביטול חוזה או פיצויים); חידוש המשמעות העתיקה של המילה "קיבול" במשפט האזרחי לציון "קבלה", בעיקר של הצעה חוזית; הרחבת המשמעות של הביטוי השכיח "רשאי" בפסיקת בית המשפט העליון לציון חובה בהקשרים מסוימים (צבי, תשס"א) וכן המשמעות המפתיעה שפסיקת בית המשפט העליון יצקה לתוך המונח "פשרה" בחוק בתי המשפט [נוסח משולב], תשמ"ד-1984, משמעות אשר עלולה להטעות קשות את מי שמתדיין בבתי המשפט ללא ייצוג של עורך דין. מי שמבקש להנהיר את השפה המשפטית לקהל הרחב ראוי שישתמש במונחים אחרים תחת אלה שהוצגו לעיל ודומיהם או לפחות שיפרש מונחים אלה בפרק ההגדרות המצוי בפתח חוקים רבים.

מקורות

- צבי, ת' (תשס"א), "שינויי משמעות בלשון החוק והמשפט", *בלשנות עברית* 48, עמ' 55-62.
צרפתי, ג' בן עמי (תשמ"ה), *סמנטיקה עברית*, ירושלים: א. רובינשטיין.
Gibbons, John (2003). *Forensic Linguistics – An Introduction to Language in the Justice System*. Oxford: Blackwell Publishing.
Tiersma, Peter M. (1999). *Legal Language*. Chicago: The University of Chicago Press.

דליה לירן-אלפר

נשיאה בכותרות: דליה איציק בשיח התקשורת-ציבורי בישראל

כניסתן המוגברת של נשים לזירה הפוליטית, שבלב המרחב הציבורי, מלווה בשיח תקשורתי ער. בהתאם לתפקיד התקשורת בחברות דמוקרטיות ערוצי המדיה חושפים את המועמדות לתפקידים פוליטיים, מסקרים את פעילותן ובוחנים את התפקוד של אלה הזכות להיבחר. נשים מנהיגות שנבחרו לתפקידים פוליטיים בכירים, ובוודאי אלה העומדות בראש מדינה, זכות לנראות גבוהה ולבולטות תקשורתית.

לצד העיתונות המסורתית, בעידן האינטרנט הולכות ומתהוות צורות שיח חדשות השזורות בתוך תרבות השיח ומשפיעות על תכניו. שיח-תגובה (Talkbacks) משמש נקודת מפגש בין טקסט וירטואלי לגולשים באינטרנט ומאפשר להם להביע את דעתם ולהגיב באופן מידי וספונטני על כתבות עיתונאיות.

במרכז ההרצאה יעמוד ניתוח השיח התקשורתי שהתנהל בעיתונות המקוונת והשיח הציבורי שבא לידי ביטוי בשיח-תגובה בתקופת כהונתה של חברת הכנסת דליה איציק כממלאת מקום נשיא המדינה (ינואר 2007-יולי 2007)*.

כיצד השתלב שיח-התגובה הציבורי (Talkback) בנרטיב התקשורתי? מה אפשר להסיק מניתוח מקרה ייחודי זה? האם חלו שינויים במאפייני השיח, במסגרות הייצוג ובמערכת הדימויים המתארים את פעילותן של הנשים בפוליטיקה? במחקר שעליו מתבססת ההרצאה נבחנו כל הידיעות והכתבות שבהן אוזכרה איציק בגרסאות המקוונות של שלושת העיתונים המרכזיים בישראל.

בספרות המחקר מתואר "ייצוג מדי" של פוליטיקאיות בעולם בכלל (Norris, 1997; Ross, 2002; ועוד) ובישראל בפרט (לירן-אלפר, 1994; הרצוג, 1994): הן אינן מוצגות כ"פוליטיקאים" אלא כ"נשים פוליטיקאיות" (Rodriguez, 2008). המחקר הנוכחי אישש את קיומן של אסטרטגיות של "ייצוג מדי": התייחסויות להיבטים שאינם רלוונטיים לתפקיד, האשמה ב"נשיות יתר" או ב"חוסר נשיות" והפחתה מערך העשייה.

במחקר זה נעשה שימוש במושגי תאוריית המסגור (Reese, 2001) לדיון החורג מגבולות שיח המדיה ועוסק בשיח הציבורי שנוצר בעקבות הכתבות העיתונאיות כשיח-תגובה באינטרנט. בתוך כך נבחנה נקודת המפגש בין הטקסט הווירטואלי לתגובה המיידית של הגולשים. למרות המאפיינים הייחודיים של שיח-התגובה, לרבות הספונטניות וההתלהמות המאפיינים אותו (כהן ונייגר, 2007), מחקר זה מציע – בזהירות הראויה למחקר ראשוני – כי מסגרות המדיה מתוות במידה רבה את המסרים המיוצרים בתגובות. הסביבה התרבותית המשותפת לכותבים המקצועיים ולהדיוטות עשויה לספק הסבר חלקי לתופעה, ונדרש מחקר נוסף לבירורה. עקרונות הארגון, הסמליות וההבניה מוגדרים בטקסט התקשורתי ומהדהדים תכופות בתגובותיהם של ה"טוקבקיסטים", ומכאן נשמרת חשיבותה של פעולת המסגור שהתקשורת מייצרת.

* דליה איציק נבחרה למחקר זה משום שהיא האישה היחידה שכינה בתפקיד נשיאת מדינה בישראל, ובעברה מילוי תפקידים פוליטיים רבים וסיקור תקשורתי מצטבר. מכאן האפשרות להשוות את הכיסוי התקשורתי שלה לזה של נשים אחרות בתפקיד ראשי מדינות.

מקורות

- הרצוג, ח' (1994), נשים ריאליות: נשים בפוליטיקה המקומית בישראל, ירושלים: מכון ירושלים לחקר ישראל.
- כהן, א' ומ' נייגר (2007) – "To talk and to talkback" : ניתוח הרטוריקה של שיח-תגובה (talkback) בעיתונות המקוונת", בתוך: שוורץ-אלטשולר, ת' (עורכת), עיתונות דוט קום, ירושלים: המכון הישראלי לדמוקרטיה בשיתוף עם מרכז בורדה לתקשורת חדשנית באוניברסיטת בן גוריון בנגב, עמ' 321-350.
- לירן-אלפר ד' (1994), הדימוי התקשורתי של נשים פוליטיקאיות – האם הן עדיין "אלמנות עריצות או פילגשים תכניות"? (עבודת מאסטר), האוניברסיטה העברית.
- Norris, P. (ed.) (1997). *Women, Media and Politics*. New York: Oxford University Press.
- Reese, S.D. (2001). "Prologue – Framing Public Life: A Bridging Model for Media Research". In: Reese S.D., O.H. Gandy, & A. E. Grant (eds.), *Framing Public Life: Perspectives on Media and Our Understanding of the Social World*: 7-31.
- Ross, K. (2002). *Women, Politics, Media: Uneasy Relations in Comparative Perspective*. Cresskill, NJ : Hampton Press.

יהו בו אצלך תשבת (את השבת) הזו: למה השתמש בר כוכבא בעברית לא תקנית?

בתחילת מאי 2009 החרמה משטרת ישראל שטר עתיק כתוב על פפירוס שהתגלגל לידיהם של סוחרים פלסטינים, והדבר התפרסם בעיתונות הכתובה והאלקטרונית. בטוקבקים לידיעה ב-ynet כתב אחד המגיבים תחת הכותרת "לדעתי זה זיוף": "מתוך הנחה בסיסית ש[ל]מי שידע לכתוב באותה התקופה הייתה שליטה בסיסית בעברית וארמית – אין מילה כזו ברת. בר=בן. בת=בת. תקנו אותי אם אני טועה". דבריו כוונו לשם **מרים ברת יעקוב** המזכר בידיעה והמופיע בשורה השנייה של השטר. המקרה הזה מדגים את השאלות הלשוניות והחברתיות העולות במפגש בין עברית עתיקה הנתונה בתעודות יום-יומיות (מסמכים משפטיים ומכתבים צבאיים) לבין התודעה הלשונית והמטה-לשונית של דוברי העברית הישראלית.

ההרצאה תציג שלושה קווי לשון בתעודות העבריות מתקופת המרד הגדול ומרד בר כוכבא: **ברת** (במקום "בת") [פסברג, 2008; בנדויד ושי, תשל"ד], **הזו** (במקום "זו" או "הזאת") [מישור, תש"ן] והשלמת **את** לפועל **היה** [ולטקה ואוקונור, 1990], ותבחן את הכוחות הלשוניים והחברתיים המשתקפים בהם – בעיקר המתח בין לשון כתובה ללשון מדוברת, ההתנגדות להשפעתה ההולכת וגוברת של הארמית והקשר בין התעוררות לאומית בשעת מרד לבין הכרעות לשוניות.

התופעות שנמצאו בתעודות הקדומות ייבחנו גם בעברית החדשה ובשיח שהתפתח סביבן בספרי התקן או בקרב דוברי עברית חסרי השכלה בלשנית. כאן ניכרת פעולתם של גורמים אחרים – בעיקר השפעת יוקרתם של טקסטים קלאסיים על קביעת התקן והשימוש בידע (מבוסס או בלתי מבוסס או מבוסס בחלקו) בשיח על הדקדוק העברי והסגנון העברי.

מקורות

- בנדויד, א' וה' שי (תשל"ד), *מדריך לשון לרדיו ולטלוויזיה*, ירושלים.
מישור, מ' (תש"ן), "לשון חכמים לאור האפיגרפיה: בעקבות הפרסום המחודש של כ"י אוקספורד d.69", *מחקרים בלשון ד, עמ' 253–270*
- Fassberg, S. E. (2008). "The Forms of 'Son' and 'Daughter' in Aramaic". In: Gzella H. & M. L. Folmer (eds.), *Aramaic in Its Historical and Linguistic Setting*. Wiesbaden: 41–53.
- Waltke B. K. & M. O'Connor (1990). *An Introduction to Biblical Hebrew Syntax*, Winona Lake.

Language and Environmental Ethics: Sociolinguistic Transitions Toward Sustainability

According to the Sapir-Whorf hypothesis of linguistic relativity, language shapes our thought processes and actual cognition. The crucial role that language plays in influencing our thinking about environmental protection and sustainability is integral to contemporary perspectives. Today, we are experiencing a strong backlash against the overwhelming push for industrialization and “progress” .

The emergence of such concepts as solar heating and recycling are no longer new to our collective psyche. Yet both English and Hebrew, as well as other languages, have been inundated with other, less familiar notions that are a principal sign of our times. These embellishments to our vocabulary range from buzz words and catch phrases of fashionable “green lingo”, to technical jargon echoing ecological awareness, to psychobabble describing our anxiety as the climate drastically changes. The lifestyle of the environmentally sensitive may seem quite esoteric--- it includes the 3R’s, namely reducing, reusing and recycling, and equipping homes with PVs (photovoltaics), CFLs (compact fluorescent lamps) and a host of other green changes. It also advocates LOHAS, or environmentally friendly advertising, and uses dozens of hybrid terms containing the word *eco*, which express the same philosophy.

These linguistic and semiotic additions have become ubiquitous in many languages and cultures, and have both positive and adverse effects on society. *Green Wash* refers to the manipulative tactics of those who masquerade as being committed to salvaging our natural resources, in order to persuade consumers to buy their products. Many enterprises are using gimmicky tactics and are exploiting our fears and guilt over anthropogenic (human-caused) ecological damage as a ploy to sell unnecessary goods or services. This deceitful phenomenon is equally present in Hebrew as well, as has been recently documented in Israeli media and advertising.

Neologisms, such as *solastalgia*, and terms like *psychoterratic illness* have been coined to describe our existential dread of global environmental decline. These reflect the uncertainty which afflicts us due to the loss of our familiar surroundings. Thus, language contributes to environmentalist discourse as it reflects an apocalyptic vision and the urgency of conservation becomes mainstream. The primary vehicle of communication, which enables humans to interact, is language----and it is the dominant force in motivating us to soften our carbon footprints on the planet.

References

- Albrecht, G., G-M. Sartore, L. Connor, N. Higginbotham, S. Freeman, B. Kelly, H. Stain, A. Tonna, & G. Pollard (2007). “Solastalgia: The Distress Caused by Environmental Change”. *Australasian Psychiatry* 15 (1): S95-S98.
- Anand P.B., Des Gasper. “Human Security, Well-Being and Sustainability”. *Special Issue of The Journal of International Development*, 19 (4): 449-544.
- Arran, Stibbe (2008). “Words and Worlds: New Directions for Sustainability Literacy”. *Language and Ecology* 2 (3).
- Sylvia Mayer (2006). “Literature and Environmental Ethical Criticism”. *Philologie* 124, Issue 1, August 7: 101-121.

חאלד סנדאוי

מונחים שיעיים בחברות המזרח התיכון

ההרצאה המוצעת תנסה להתחקות אחר משמעויות חדשות שהוענקו למילים ישנות רבות ע"י השיעה האמאמיה, באזור המזרח התיכון בעיקר, בתקופה המודרנית וגם בתקופה הקלאסית. מציאות היסטורית חדשה גוררת בהכרח תמורות בסמלים ובמיתוסים תרבותיים. ואולם, כל מציאות היסטורית חדשה מובילה בראש ובראשונה לתמורות בשפה אשר מעצבת את הסמלים הללו. "השפה", קובע איילון (Ayalon, 1987: vii), "משקפת את הבנתם של הדוברים את תרבותם, את עברם ואת ההווה שלהם".

"כאשר משתנה המצב ההיסטורי, משתנה אף השפה. מילים חדשות נטבעות, ומילים ישנות רוכשות משמעויות חדשה. בדרך כלל, שינויים כאלה הם אטיים ואבולוציוניים. אך תמורה היסטורית מהירה, פתאומית, עשויה להוביל לאנדרלמוסיה בשפה ולהותיר את האידיום הרווח של חברה במשבר. זו יכולה להיות התוצאה של התפרצות מקומית - מהפכות, אפילו סתם הפיכות, אשר יוצרות במהירות "שיחדש" משלהן" (Barthes, 1977: 15-16).

המילים שיידונו בהרצאה המוצעת לקוחות מהקוראן ומטקסטים דתיים שיעים אשר ממלאים תפקיד מרכזי בעיצוב דמותה של השיעה. חלק ממילים אלו עיצבו את הסמל הפוליטי החדש של הרפובליקה האסלאמית של איראן לאחר המהפכה של ח'ומייני בשנת 1979, ומילאו תפקיד דתי ואמצעי להשגת מטרה "חיונית".

השימוש במושגים התרבותיים של השיעה להסבר המטרות הפוליטיות של חכמי הדת, העולמא, הוא מובן בהתחשב בהזדהות העמוקה של האיראנים עם האסלאם, במעמד החברתי-כלכלי וברמת השכלתם. כפי שכותב דוד מנשרי (1988: 127): "בני העם האיראני ברובם חסרי השכלה ועמלים קשה למחייתם, ולגביהם האסלאם הוא האידיאולוגיה המובנת היחידה. רגשותיהם הדתיים עזים, והזדהותם עם האסלאם והעולמא בדרך כלל מוחלטת". גירץ (Geertz, 1868: 1) קובע שהאסלאם השתנה בד בבד עם שינויים במציאות הסוציו-פוליטית. הגדרתו היום שונה ממה שהייתה בעבר, ובהתאם לכך גם ההגדרות והתכנים של מושגים מהאסלאם באיראן שונים מבעבר.

עם המונחים המרכזיים שיידונו בהרצאה נמנים בין היתר: מוסתבצרון (מתפקחים), שיח' (איש דת), סייד (מנהיג, אדון), נאצבי (מפגין איבה), ראפדי (סרבן), ולאית אלפקיה (שלטון חכם ההלכה), אימאם (העומד בראש המתפללים), אתסבדאד (עושק), טאע'ות (שטן), שרכ (שיתוף), מונאפקון (הפוסחים על שתי הסעיפים) ועוד.

למשל, מונאפקון הינו מושג מהקוראן שמשמעותו בשפה הערבית כיום היא "הפוסחים על שתי הסעיפים" ו"ספקנים" בעוד בתרגום העברי המקובל לקוראן כתוב "צבוע", תרגום המתאים אך ורק לפסוקים מעטים. בתקופתו של מוחמד לא הייתה קבוצה אחידה של מונאפקון: לעתים ההתייחסות בקוראן היא לתושבי העיר אל-מדינה, אשר הצטרפו לנביא בכפייה או באי-רצון, ולעתים לתושבים שהצטרפו אליו בכנות, אך בשל סיבות שונות לא עלה בידם להתמיד באמונתם ובהתלהבותם, ומוחמד מתאר אותם כצבועים (מונאפקון). לאחר עליית משטרו של ח'ומייני לשלטון קיבל המושג מונאפקון משמעות חדשה והיא: ארגונים ואנשים שונים אשר מתנגדים למהפכה ולרפובליקה האסלאמית האיראנית; כולם מסווגים תחת הקטגוריה של מונאפקון.

מקורות

- מנשרי, ד' (1988), *איראן במהפכה*, תל אביב: הקיבוץ המאוחד.
- Ayalon, Ami (1987). *Language and Change in the Arab Middle East: The Evolution of Modern Political Discourse*. In Cooperation with the Dayan Center for Middle Eastern and African Studies, Shiloah Institute.
- Barthes, R. (1977). *Elements of Semiology* (trans. from French by A. Lavers & C. Smith), New York: Straus & Giroux.
- Geertz, C. (1868). *Islam Observed: Religious Development in Morocco and Indonesia*. Chicago & London: University of Chicago Press.

עליזה עמיר והלה אתקין

"אתה מפריע לי - אני אפריע לך": הדין והויכוח – מילים המבנות מציאות

השימוש בשפה הוא חלק מאינטראקציה חברתית בין המוען לבין נמעניו, והוא משקף במידה רבה קונצנזוס בקרב המשתתפים לגבי ה"ערך" החברתי היחסי שלהם כדוברים וכשומעים. הסכמים אלה כפופים לסוגים שונים של אירועי דיבור ולנסיבות השיח שאירועי דיבור אלה משוקעים בהם.

נמצא כי במסגרות רבות, הן בתקשורת והן בשיח הבית ספרי, מציינים בנשימה אחת את הצירוף "תרבות הדין והויכוח", ומתייחסים לדין ולוויכוח כחלק בלתי נפרד ממה שמכונה דין בנושאים העומדים על סדר היום הציבורי. התוצאה היא "שמירה" על מסורת של צעקות, כניסה זה לדברי זה ושאר תחלואים.

שפה אינה משקפת את המציאות בלבד אלא גם מבנה אותה. בשל שכיחותן של המילים 'דין' ו'ויכוח' בשיח הישראלי ובשל כוחן כמבנות מציאות חברתית-תרבותית חשוב לדייק במשמעויות שלהן ובכוונותיהן הפרגמטיות.

ההבחנה שתוצג בהרצאה מושתתת על היבטים פרגמטיים הנשענים על חקר השיחה, על חקר השיח, על מודלים תקשורתיים, על תיאוריית הנימוס ועל תיאוריות ארגומנטטיביות. כמו כן נציג ממצאי מחקר ראשוני (פרלימינרי) שנערך בקרב שתי אוכלוסיות: תלמידי כיתות ז' ומתכשרים להוראה, באשר לתפיסותיהן על דין ועל ויכוח. הממצאים הם בסיס לשאלות מחקר נוספות שייבחנו במחקרים הבאים.

מקורות

טאנן, ד' (1999). מעימות להידברות. כיצד לעצור את האלימות המילולית ולעבור לדו-שיח תרבותי. הוצאת מטר, תל אביב.

Brown, P. & S. Levinson (1987). *Politeness: Some Universals in Language Usage*. Cambridge: Cambridge University Press.

Sacks, H. (1995). *Lectures on Conversation*. Oxford: Blackwell.

van Eemeren, F. H. (ed.) (2001). *Crucial Concepts in Argumentative Theory*. Amsterdam: Sic Sat.

van Eemeren, F. H. (2001). "The State of the Art in Argumentation Theory". In: van Eemeren, F. H. (ed.), *Crucial Concepts in Argumentative Theory*. Amsterdam: Sic Sat: 11-26.

תיג'אן פדילה

הנוף הלשוני בחדרי מורים בעיר ערבית לעומת עיר מעורבת בישראל

החברה הישראלית הנה חברה רב-תרבותית ורב-לשונית. המדיניות המוצהרת בה היא של דו-לשוניות, אבל המציאות היא אחרת: מדיניות חד-לשונית דה-פקטו (אלפי-שבתאי, 1999). ארבע שאלות המחקר בדקו את הנוף הלשוני ואת המדיניות הלשונית הגלויה והסמויה בחדרי מורים בשני בתי ספר תיכוניים ערביים בשתי ערים במרכז הארץ. בית ספר אחד בעיר של דוברי ערבית בלבד, והאחר בעיר מעורבת. הנוף הלשוני נחקר באמצעות ניתוח 20 מודעות מכל בית ספר וארבעה ראיונות עם בעלי תפקידים ששפת אמם ערבית מכל בית ספר.

השאלה הראשונה בדקה את שכיחות שתי השפות הרשמיות במדינה, הערבית והעברית, בחדרי מורים באמצעות ניתוח המודעות וניתוח הראיונות. ההשערה הייתה שבחדרי מורים בבית ספר בעיר ערבית תהיה שכיחות גבוהה יותר לערבית, ובבית ספר בעיר מעורבת תהיה שכיחות דומה לשתי השפות.

השאלה השנייה בדקה מיהם הכוחות המעורבים בכתיבת המודעות בחדרי המורים, כלומר הסוכנים שעומדים מאחורי כתיבת המודעות. על פי ההשערה, בכתיבת המודעות מעורבות שתי סמכויות עיקריות, פנימית וחיצונית, ולשתייהן תהיה נראות על לוח המודעות (Shohamy, 2006).

השאלה השלישית בדקה אם קיים קשר בין בחירת השפה לתוכן הטקסט בכל מודעה. ההשערה הייתה שתוכן אדמיניסטרטיבי פנימי ייכתב בערבית, ואילו תוכן כללי, של משרד החינוך לדוגמה, ייכתב בעברית. כמו כן, הונח שתוכן אישי ייכתב בערבית, ואילו תוכן בעל ערך סימבולי ייכתב בערבית או בעברית, בהתאם לערך התרבותי של התוכן.

השאלה הרביעית בדקה מהם המניעים לבחירת שפה מסוימת לכתיבת המודעות, וזאת באמצעות ראיונות. הקטגוריות לניתוח נלקחו אפרורית מן התיאוריה של ספולסקי וקופר (Spolsky & Cooper, 1991), המונה שלושה מניעים אפשריים לבחירת שפה: אינרציה, כלומר שימוש מתוך נוחות אישית; סיבות פרגמטיות, כלומר הערך הפונקציונלי של השפה; וסיבות סימבוליות, כלומר הערך התרבותי של השפה.

ניתוח המודעות והראיונות אישש את מרבית השערות המחקר וחיזק גם ממצאי מחקרים קודמים. ממצאי המחקר הוכיחו שישנה נוכחות דומה לשתי השפות בשתי הערים – הערבית והמעורבת. כלומר, לא נמצא קשר בין הנוף הלשוני בחדרי המורים להיות העיר ערבית או מעורבת. כמו כן, לא נמצאו מודעות שכללו את שתי השפות גם יחד. יתרה מזאת, נמצא כי סוכני השפה בשתי הערים הם סוכנים פנימיים ששפת אמם ערבית, והם כתבו בשתי השפות, למרות שלא נדרשו לכתוב בשפה אחרת משפת האם (ערבית). ממצא זה משקף את המעמד היוקרתי של השפה העברית בקרב דוברי הערבית, ומנגד את מעמד השפה הערבית בקרב דובריה: השימוש בה הולך ופוחת עקב העדפת הסוכנים לכתוב בשפה העברית, למרות שהמדיניות הלשונית המוצהרת מעניקה מעמד שווה לערבית ולעברית.

מקורות

אלפי שבתאי, א' (1999), "המדיניות הרב-לשונית בניגריה: השלכות למדיניות החד-לשונית בישראל", *חלקת לשון* 28.

Shohamy, E. (2006). *Language Policy: Hidden Agendas and New Approaches*. Routledge.

Spolsky, B.S. & R.L. Cooper (1991). "The Language of Signs". In: Spolsky, B.S. & B.L. Cooper, *The Languages of Jerusalem*. Oxford: Clarendon Press: 74-85.

נורית פלד-אלחנן

שיח הלגיטימציה בספרי לימוד בהיסטוריה ובגיאוגרפיה

חוקרים של ספרי לימוד בהיסטוריה ובגיאוגרפיה מסכימים כי תפקידם של ספרים אלה הוא בעיקר לייצר אמתות שיכשירו את המדינה ולעצב את הזיכרונות הקולקטיביים הראויים להיכלל בסיפור הלאומי. מטרתו העיקרית של הזיכרון הקולקטיבי היא להבחין בין הקבוצה "שלנו" לקבוצות אחרות. על כן סיפורים לאומיים מותחים קו ברור בין "ניגודים" – שחור ולבן, טוב ורע, נרטיב "אמתי" ו"לא אמתי". תפקיד זה ניכר בעיקר בעתות משבר, שינוי, מעבר והתהוות זהות קיבוצית. כדי לייצר זיכרון קולקטיבי המעוגן באמת המאושרת על ידי השלטון ספרי לימוד מעדיפים "עבר בר-שימוש" על פני דיוק עובדתי. הצגה זו של העובדות באה על חשבון האמת הדיסציפלינרית ומשתמשת באסטרטגיות שונות של לגיטימציה.

השאלה שתידון בהרצאה זו היא: איך שיח ספרי הלימוד בישראל יוצר מן המציאות גרסה [לגיטימית] של המציאות? ההרצאה תתמקד לא בשאלה עד כמה אמתית היא המציאות המוצגת בספרי הלימוד אלא עד כמה אמתית מבקש מייצר הטקסט להציגה ובאילו אמצעים הוא עושה זאת.

'הצדקה' ו'לגיטימציה' מתייחסות בראש וראשונה למעשים או לאירועים שנויים במחלוקת שהתרחשו בעבר ואשר עשויים להשפיע על תכנון הנרטיב והמושגים של ההיסטוריה הלאומית. בישראל אירועים אלה הם גירוש, מעשי טבח, כיבוש והדרה של אזרחים. לצורך הלגיטימציה נוקטים ספרי לימוד דפוסי נרטיב וארגומנטציה המקלים על בנייתו של סיפור פשטני ועל הצגת פרשנות אחת כעובדה. הסיפור החד-ממדי מועבר בסוגות מיוחדות ובשיח מילולי וחזותי שאינו מותיר ספק בצדקת הדרך, על אף המעידות וה"פשעים המכוננים".

אסטרטגיות אחדות של לגיטימציה הן:

מיתופואזיס: סיפור המיישב ניגודים וסתירות בהגיון מיתולוגי שבו יש גמול על פעולות ראויות ועונש על פעולות לא-ראויות.

לגיטימציה מכוונת אפקט: הסברים שבהם התוצאות משמשות סיבות מוצדקות בדיעבד.
היתלות באילנות גבוהים: אישים, כתבים, מוסדות.

אסטרטגיות של **הערכה מוסרית** של המעשה, של מחולליו או של השלכותיו.

לגיטימציה חזותית באמצעות מפות, גרפים וצילומים של דמויות-מופת.

ההרצאה תציג את הסוגות שבהן מתממשת הלגיטימציה ואת סוגי השיח המילולי והחזותי האופייניים להן.

מקורות

Henrikson, A. K. (1994). "The Power and Politics of Maps". In: Demko, G. J. and W. B. Wood (eds.), *Reordering the World: Geopolitical Perspectives on the 21st Century*. San Francisco: Westview Press: 50-70.

Martín Rojo, L. & T. A. Van Dijk (1997). "There Was a Problem, and It Was Solved! Legitimizing the Expulsion of 'Illegal' Immigrants in Spanish Parliamentary Discourse. *Discourse & Society* 8 (4): 523-567.

Podeh, E. (2002): *The Arab-Israeli Conflict in Israeli History Textbooks 1948-2000*. Westport, CT: Bergin and Garvey (Greenwood).

Van Leeuwen, Th. (2007). "Legitimation in Discourse and Communication". In: *Discourse & Communication* Vol. 1 (1). Sage Publications: 91-112.

Wertsch, J. (2002). *Voices of Collective Remembering*. Cambridge: Cambridge University Press.

יהודית רוזנהויז

השפה ההונגרית לצד העברית בישראל: היילכו שתיכן יחדיו?

דוברי השפה ההונגרית בישראל מדברים שפה ששייכת לקבוצת שפות שונה מהשפות היהודי-אירופיות או השמיות הנפוצות בארץ. הקשר של יהודים ילידי הארצות הדוברות הונגרית עם ארץ ישראל החל כבר לפני מאות שנים ונבע בעיקר מרגשותיהם הדתיים והציוניים. במאה ה-20 הגיעו לארץ גלי עלייה אחדים מהונגריה ומהארצות הדוברות הונגרית מסביבה, אבל בסך הכול כיום הם קבוצה עדתית קטנה למדי בישראל. כפי שקורה בדרך כלל, רק הדור הראשון של העולים דוברי ההונגרית שומרים על השפה בצורה פעילה ואילו הדור השני והשלישי בקושי מבינים אותה כשהיא מדוברת בפי הסבים. מחקרים על דוברי הונגרית בישראל נעשו בעיקר בהיבט ההיסטורי-תרבותי של עלייתם והיקלטותם בארץ (ר' ברזל, 2000; גלעדי, 1991), אבל לא על לשונם (אבל ר' רוזנהויז, 2008, 2009א, 2009ב).

בתחילת הרצאתנו ייסקר בקצרה מצב השפה ההונגרית כיום בישראל מבחינת השימוש בה ומבחינת השפעת העברית על דובריה ועליה. העבודות הקודמות בנושא זה הן מעין מבוא לנושא המחקר הזה. עיקר ההרצאה הנוכחית יעסוק בהבדלים הפונולוגיים והפונטיים בין שתי השפות, מאחר שגורם (שמיעתי) זה משפיע על רכישת השפה העברית ע"י עולים מהונגריה ועל היחס אליהם מצד דוברי ילידיים של עברית. עם הגורמים המבחינים בין שתי השפות נמנים הגיים אחדים (עיצורים ותנועות), מערכת הטעמת המילים והנגנת הדיבור. גורמים אלה יודגמו באמצעות הקלטות מפי דוברי הונגרית ילידיים בארץ ומפי דור הבנים (שחוריהם דוברי ילידיים).

ממצאים עיקריים של המחקר עד כה הם: 1. ההונגרית של דור ההורים (העולים) איננה סופגת השפעות מעברית מבחינה פונטית, אבל מושפעת בתחומים אחרים (בעיקר מבחינת מילים שאולות ו-Mixing Code). 2. קיימות תופעות רבות של Code Mixing/Switching - שילוב עברית (באוצר המילים ובחלקי משפטים) בדיבור בהונגרית של דור הבנים. 3. ידע השפה של "דור הבנים" הוא אוראלי ולא אורייני בעיקרו, לכן הוא שטחי ומוגבל במידה רבה. 4. הגיית העברית הישראלית הסטנדרטית משפיעה על הגיית ההונגרית בפי דור הבנים בעיקר בהגיים המבחינים בין שתי השפות.

מקורות

ברזל, א' (עורך) (2000), חלומות ומאבקים: תולדות תנועת גורדוניה-מכבי הצעיר בהונגריה: 1950-1938, קיבוץ דליה.

גלעדי, ד' (עורך) (1991), ספר המהנדסים והעליה השלישית מהונגריה: 1920-1930, תל-אביב. רוזנהויז, י' (2008) "ההונגרית בפי יוצאי הונגריה: שפה בסכנת הכחדה?", הרצאה בכנס איל"ש. --- (2009 א'), "השפה ההונגרית בישראל: שפה יהודית שטרם נחקרה?", הרצאה בקונגרס העולמי למדעי היהדות, ירושלים.

--- (2009 ב'), "השפעה הדדית בין שפות: תכונות פונטיות של הונגרית ועברית", כנס לחקר הדיבור: דיבור ספונטני. 16-17.10.2009, האקדמיה ההונגרית הלאומית למדעים, בודפשט, הונגריה.

"Nyelvek egymásra hatása: Magyar és héber fonetikai sajátosságok" Beszedkutatas 2009 Konferencia: A spontán beszéd. 16-17.10.2009, MTA Nyelvtudományi Intézet, Budapest.

רוביק רוזנטל

האתוס של הפראייר: היבטים לשוניים וחברתיים

שם התואר "פראייר" התגלגל לסלנג הישראלי כשאלה ישירה מיידית, והפך, בעיקר בשנים שלאחר קום המדינה, למילה מובילה בתיאור האתוס הישראלי. "פראייר" הוא הפתי שקל להונות אותו, והשימוש במילה משרת את האתוס הישראלי המנוגד, זה של ה"לא פראייר". הישראלי הלא פראייר כאידיאל אינו מאפשר לסביבה העוינת לגבור עליו או להונות אותו, וחושד תמיד בכוונות הרעות של זולתו.

בהרצאה אציג את גלגולי המילה מן השפה הגרמנית אל השפות הסלאביות והיידיש ומכאן אל העברית הישראלית. הממצא המרכזי של הדיון האטימולוגי הוא שהוראת המילה אינה "אדם חופשי" אלא מחזר או אדם הנוטה להשתמש בשירותי זנות. הוראה זו הביאה לשימושים שונים, בדרך כלל לשלילה, בשפות גנבים שונות. המשמעות הנהוגה בישראל נקבעה בלשון הגנבים הרוסית.

באמצעות שימושים שונים וצירופי לשון ישראליים שהמילה מופיעה בהם אציע הסבר לשאלה מה הביא למעמדו המיוחד של ה"לא פראייר" כאתוס ישראלי מוביל. ההצעה שאציג לדיון היא שאתוס זה התפתח כתגובה לתחושת הקרבן והעלבון שנטבעה בשואה ולאורך הדורות שלפניה, וגלשה מהאתוס הכלל-ישראלי לתחום הפרט ולהתנהגות היומיומית של הישראלי, כנזכר בראשית התקציר.

מקורות

בר-אל, י' (תשל"ט), מלי דעלמא, או: אזוי זאגט די וועלט, קובץ מאמרים לתולדות המלה והאמרה בלשון יידיש... ותוספת ת"ק פתגמים... לימודי יידיש, אוניברסיטת בר אילן.
רוזנטל, ר' (2005), מילון הסלנג המקיף, ירושלים: כתר.

Wolf, Siegmund A. (1956). *Wörterbuch des Rotwelschen*, deutsche Gaunersprache. Mannheim: Bibliographisches Institut.

פנינה שוקרון-נגר

מטונימיות מגזריות: אפיונים ופונקציות רטוריות

מטונימיות מכלילות הן אמצעי נפוץ לסימון 'אחרות' מגזרית בכלי התקשורת (Van Dijk, 2000, 2006).

בהרצאתי אדון במטונימיות המשמשות בתקשורת הישראלית לייצוג "המגזר החרדי". עם המטונימיות שאציג נמנים:

1. איזכורים מגזריים: 'חרדים', 'החרדים', 'הרחוב החרדי' ועוד.
2. כינויי גוף: 'אתם', 'הם' (לעומת אנחנו) (Wilson, 1990).
3. מקומות (לציון המתגוררים בהם או המזוהים אתם): 'ירושלים', 'מאה שערים' ועוד.

הדיון במטונימיות יתמקד במאפייני ההכללה המבוצעת בהן. אראה שהמטונימיות השונות נבדלות זו מזו במידת ההכללה שהן מבצעות (דרגת ההכללה ב'חרדים', למשל, נמוכה יחסית, ואילו ב'החרדים' היא מרבית) ובאפיון המסומנים הנכללים בהן ('הרחוב החרדי', למשל, ייחודי בכך שהוא מסמן את המוכללים כהמון לא תרבותי ואולי אף כפורעי חוק). חשיבות רבה תיוחס לתכונות העמימות והאי-מפורשות שמאפיינות חלק מהמטונימיות, ומשליכות ישירות על פיענוחן (למשל, את מי מייצגת 'מאה שערים' – את כל החרדים? את כל החרדים המתגוררים בה? את כל החרדים הנתפסים קיצוניים?).

אראה שלמטונימיות הנידונות יש בתקשורת שני תפקידים רטוריים מרכזיים:

1. חיזוק הדימוי של "המגזר החרדי" כחטיבה הומוגנית.
2. מיצוב "המגזר החרדי" כעוין למדינה ולעם.

ההרצאה תתבסס על ממצאי מחקר נרחב שעוסק בייצוג חרדים בחדשות ערוץ 2.

מקורות

Van Dijk, T.A. (2000). "New(s) Racism: A Discourse Analytical Approach". In: Cottle S. (ed.), *Ethnic Minorities and the Media*. Buckingham, UK & Philadelphia, USA: Open University Press: 33-49.

--- (2006). "Ideology and Discourse Analysis". *Journal of Political Ideologies* 11: 115-140.

Wilson, J. (1990). *Politically Speaking*. Oxford and Cambridge: Basil Blackwell.

צפירה שחם

"בכח המילים – לשאת עיניים אל האופק"

ההרצאה בוחנת קבוצת חלוצים וחלוצות שבאו להקים קיבוץ בעמק בשנות העשרים של המאה הקודמת, והחליטו, מסיבות אידיאולוגיות, לנטוש את שפת אמם, שבה חלמו, שרו, דיברו וכתבו, ולהכריח את עצמם להתבטא בשפה חדשה. אמנם, העברית הייתה מוכרת לחלקם כשפת קריאה אך בוודאי לא כשפת דיבור יומיומי וכשפת כתיבה. למרות זאת, הם כפו על עצמם לא לחזור לשפת אמם - לא בשיחה ואפילו לא במכתביהם האישיים או ביומניהם האינטימיים.

נטישת שפת האם הייתה עבורם חלק מנטישת הגולה ומשלילתה, על כל המשתמע מכך, ואבן יסוד בבניית האדם החדש והחברה החדשה בארץ ישראל. ההתכחשות לשפה שעל ברכיה גדלו הייתה התכחשות לכל מה שהרכיב את עולמם כפרטים וכחברה עד לאותו זמן. חברה יהודית ללא יידיש משמעה חברה שנטשה את השירה והספרות, שאיבדה עולם שלם של דימויים, שהשתיקה חלק אורגני של הנפש. השפה הייתה הקשר למשפחותיהם שנשארו בגולה. היתמות הפיזית הייתה כאן ליתמות לשונית ותרבותית. היה עליהם להמציא את עצמם מחדש, מהתחלה; למלא את הריק שנוצר: ליצור טקסטים שיבטאו את החג, את האבל, את עבודת השדה ואת הקשר לטבע ולמורשת. המילים שנבחרו לייצג את החברה החדשה, כלפי פנים וכלפי חוץ, הן המילים שעיצבו את רוחה ותרבותה.

המילים המופיעות בטקסטים השונים, כגון: גודו, כיבוש, עמדה, מאבק, הגנה, מחנה ועוד, הן מילים המאפיינות חברה מגויסת בעלת אוריינטציה גברית-לוחמנית. המילים שמחלחלות לתודעה בוראות מציאות אידיאולוגית מחייבת, ולהיפך - המשימות הלאומיות הגדולות, שלוקחת על עצמה החברה, מחפשות מילים תואמות למציאות המתהווה.

לשפה הגבוהה והמליצית, שבה נאמו וכתבו, היה תפקיד מרכזי. הפאתוס היה אחד מאפיוני התקופה, והוא שימש תפאורה לתכנים שעיצבו חברה בעלת אתגר ושליחות. המילים התוו את הדרך בימים של מצוקה, בלבול ואבדן, ובכוחן היה לזקוף את הראש ולשאת עיניים אל האופק. בימים של עצב, ייאוש, מחלות וגעגועים למשפחה – באו המילים הגבוהות להאיר את המעשה הגדול של בניית מולדת, גאולת האדמה ויצירה של חברת מופת. הן נתנו משמעות לסבל וטעם לקיום. השפה האידיאלית התרוממה מהכאן ועכשיו, הגדירה סולם ערכים ואורחות חיים והפיחה רוח אופטימית. ההרצאה מבוססת על מחקר נרטיבי ובוחנת טקסטים מסוגות שונות וממשלבים שונים – החל מרישומי דיונים, מאמרים וכתיבה ספרותית ועד להספדים, מכתבים ויומנים אינטימיים. כל אלה בונים ומעצבים את אמונתה ואופייה של החברה החדשה.

מקורות

בקון, ג' (2001), "החברה המסורתית בתמורות העיתים 1850-1939", בתוך ברטל, י. ו' גוטמן (עורכים), *קיום ושבר. יהודי פולין לדורותיהם*, ירושלים: מרכז זלמן שזר.
צור, מ', ת' זבולון וח' פורת (1988), *כאן על פני האדמה*, הקיבוץ המאוחד וספרית פועלים.
שפירא, א' (עורך) (2006), *מענית הלב*, הקיבוץ המאוחד ויד טבנקין.
חומר מארכיונים: עין-חרוד מאוחד, יד-טבנקין.

סימפוזיון 1

יו"ר עיריית קופרברג

נקודת מבט רב-תחומית על בניית האני הישראלי בשיח

בניית האני בסוגות שונות של שיח אינטראקטיבי הוא נושא שנמצא היום בקדמת הבמה המחקרית בתחומי דעת שונים כמו סוציולוגיה, פסיכולוגיה וכן חקר התרבות, הספרות והחינוך. מטרת המושב להציג נקודת מבט רב-תחומית על בניית האני הישראלי של הפרט והקבוצה בשיח. תהליך בנייה שיתופי זה מתרחש בשיח פנים אל פנים, בשיח מקוון ובשיח טלפוני, בהקשרים שונים של מקום העבודה והבית או בכתיבה עיתונאית וספרותית, שבה הממד האינטראקטיבי נבנה באמצעות אינטראקציה שמקיים הקורא עם הטקסט הכתוב. לעתים נבנים בשיח ממדים של האני של הפרט, ולעתים נבנים בו במשותף ממדים של אני קולקטיבי.

מטרת הסימפוזיון שלנו לשפוך אור על בניית האני הישראלי בשיח מנקודות מבט תיאורטיות מתודולוגיות מתחום חקר התרבות, חקר הספרות וחקר השיח. שלוש ההרצאות בסימפוזיון שופכות אור על הנושא משלוש נקודות מבט. מחקרה של סלע-שפי, שנכתב מנקודת מבט של חקר התרבות, מראה כיצד ישראלים מנהלים משא ומתן מקוון על המשמעות של המושג 'ישראליות'. מחקרה של אלקד-להמן מכוון זרקור מתחום חקר הספרות אל סופרת ישראלית שביצירתה האוטוביוגרפית היא חוזרת אל אירועים בילדותה בארץ, המשמשים מקור ליצירת האני שלה. לבסוף, מחקרה של קופרברג בוחן את תהליך התגבשותו של אני מקצועי בשיח בעיות מקוון מנקודת מבט של חקר השיח. הדיון, שתקיים עלית אולשטיין בסוף הסימפוזיון, יתייחס למשמעות התיאורטית והמתודולוגית על בחינת האני הישראלי משלוש נקודות מבט אלה.

1) רקפת סלע-שפי

הזדהות והתנכרות: המשא ומתן על דימויים קולקטיביים של ישראליות בשיח היומיום

על רקע שיח הזהויות הרב-תרבותי עולה השאלה למה אנו מתכוונים כשאנו מדברים בהכללה על ה"ישראלים". הרצאה זו מפנה את המבט אל שגרות השיח היומיומי הדבור (בניגוד לשיח הכתוב של קובעי הדעה) כדי לשאול איך ישראלים מדברים על ה"ישראליות" - לא כלפי חוץ, אלא בפורומים ביתיים - ואיך הדיבור הזה משרת את תחושת הזהות האישית שלהם כיחידים.

בניגוד לתפיסה המקובלת, ששיח הזהות נוטה לאשר דימויים משותפים ולחזק תיוג תוך-קבוצתי חיובי, השיח היומיומי של ישראלים על "ישראליות" יוצר משא ומתן מורכב המקבע דווקא תיוג תוך-קבוצתי שלילי. בהרצאה זו אדגים טווח של אסטרטגיות דומיננטיות בשיח זה, באמצעות ניתוח סיפורי חוויה אישית בתגובות (talk backs) על כתבות מקוונות העוסקות בהתנהגות של ישראלים בחוץ-לארץ. המגיבים מתארים אירועים של פגיעה בנרמות של "התנהגות נאותה" שהיו עדים להם, כאמצעי למיצוב עצמי חיובי על סולם-ערכי של "תרבותיות מהוגנת", ולשכנוע ביתרונם המוסרי של היחיד ביחס למשתתפים אחרים בשיח ולציבור הישראלי בכלל. כמו במקרים דומים של התמודדות עם זהות קבוצתית מאוימת, המגיבים נעים בין הפגנת מעורבות ואימוץ של הזהות החברתית המשותפת לבין דחייתה והפגנת ניכור כלפיה. זאת, על ידי אסטרטגיות מגוונות של הדיפת שיפוטיות, הנעות בין הכחשת הדימוי השלילי המקובל לבין התנערות מהאחריות לו.

2) אילנה אלקד-להמן

קול ומבט: על מילים ותמונות המייצגות קונפליקטים בכתיבתה (אוטו)ביוגרפית של רונית מטלון

בביקורת הספרות נתפסה האוטוביוגרפיה כיצירה שבה הכותב הצהיר על ההתכוונות לכתיבתה בכותרת שהציב ("חיי") וכתב בגוף ראשון. התיאוריה הניחה קיום "חוזה" קריאה בין היצירה לקורא, המייחס לה תוקף של "אמת". בעשורים האחרונים עולה שאלת הכתיבה האוטוביוגרפית, של נשים בפרט, כסוגיה שמעבר לתחומי הספרות והפובליציסטיקה. שאלות כמו: הנרטיב האישי וזיקתו לנרטיב הלאומי; הגירה, גלות, עזיבת בית והשפה; שאלת הזיכרון והטראומה: מה זוכרים וכיצד; הדמות המספרת כחלק ממשפחה ומקבוצה חברתית ומערכות היחסים ביניהם; ולאור זאת - שאלות אתיות כמו: על מה כותבים ומה משתיקים באוטוביוגרפיה? כיצד? מה מקום האוטוביוגרף ומה מקום החוקר? וכן: מה מקום המבט האינטר-דיסציפלינארי בהתייחס לאוטוביוגרפיה. כל אלה הם מושא מרכזי למחקר על אוטוביוגרפיות של נשים.

ההרצאה תציע קריאה פרשנית בכתיבת מטלון, "כתיבה כפולה", בתמונה ובמילים. כתיבתה מעוררת תהיות באשר לסוגה, לחוזה שבין היצירות לקורא, לאור העובדה כי מטלון מחוללת דה-קונסטרוקציה של הכתוב. העובדות מוסוות בתהיות, טעויות, הטעיות וסודות. הפרשנות חושפת קונפליקט של תהייה אפיסטמולוגית: מה יודעת ולא יודעת האישה שהייתה ילדה, האם ניתן לדעת? למטלון הכתיבה הכפולה היא דרך לנסות לבנות ידיעה, אם לא של "מה שהיה" – של "מה שיכול להיות". ביצירותיה מתגלה הכתיבה כמרחב של אפשרויות לבניית (אוטו)ביוגרפיה ספרותית.

3) עירית קופרברג

"יש בכל כיתה ילד אחד שהצלחתי במהלך השנה להגיע אליו": תהליך הגיבוש המואץ של האני המקצועי של מורה צעירה בשיח בעיות מקוון

מטרת המחקר לאפיין את 'ניצני האני המקצועי' של מורה צעירה שעושה את הצעדים הראשונים שלה בתחום ההוראה, כפי שהם מתגבשים בתהליך ההסבה שלה להוראה. המחקר משלב בין גישה פונקציונאלית לחקר השיח לבין הפסיכולוגיה הדיסקורסיבית, המתמקדת בשיח על מנת לחקור כיצד בני אדם בונים משמעות באמצעות משאבי שפה שונים. המסגרת התיאורטית מדגישה גם את מרכזיות מושג המיצוב בשיח ואת גישת ארבעת העולמות המאפשרת לפרק את השיח לעולמות העבר, ההווה והעתיד, ולבנות פרשנות למשמעות העולה מעולמות אלה בעולם רביעי המשמש ממשק פרשני.

הנתונים למחקר התקבלו מתקשורת דואר אלקטרוני שיעל, מורה צעירה, קיימה עם החוקרת לצורך פתרון בעיות מקצועיות שעמדו בפניה. ניתוח הממצאים מראה שהמורה הצעירה ממצבת את עצמה באופן פעיל ושולטת במצב לנוכח האירועים המורכבים והאינטנסיביים שהיא חווה בעולם ההתנסות בכיתה. מתוך המיצוב של המורה בעולמות השיח השונים זהו, תוארו והוסברו ממדים קוגניטיביים, רגשיים והתנהגותיים של האני המקצועי המתגבש. כמו כן, מראה הניתוח שהמורה הצעירה חווה שינוי בתהליך המקוון.

סימפוזיום 2

Immigrant Language Abilities and Social Factors: SES, Age of L2 Onset, Length of L2 Exposure and Identity

This session presents three talks on the impact of social factors on language abilities in sequential bilingual preschool children from Russian and English-speaking homes. The first talk (in English) offers a wide-scoped picture of the influence of internal (age of L2 onset and length of L2 exposure) and external factors (SES/parent education and occupation, birth order and family size) on a variety of language measures, including a standardized test of Hebrew (Goralnik 1995) and a series of tests of verbal morphosyntax, complex syntax (Wh-questions, relatives, passives), lexis (naming), and non-word repetition.

The second talk takes a more focused look at the ethnolinguistic identity of the same group of Russian-Hebrew preschool children and its relationship to length of L2 exposure and performance on the Goralnik (1995) test of Hebrew abilities. Innovative methods for evaluating ethnolinguistic identity in preschool children will be demonstrated. These same techniques were used in the final talk (to be given in English), focused on identity, social preferences and language abilities in English-Hebrew-speaking preschool children. Findings showed strong linguistic identity as bilinguals and ethnic identification as Israelis with social preferences for bilinguals over monolingual English and Hebrew speakers. Evidence of L1 attrition was found to be related to longer exposure to L2.

A longer and more general discussion will go beyond the specific findings of the papers and address the following issues:

- Length and quality of language input
- The role of non-native input in L2 acquisition
- Which measures of language ability are most sensitive to social variables

(1) שרון ערמון-לוטם, נטליה גרינה ויואל וולטרס

The Impact of Internal and External Factors on Linguistic Performance in the Home Language and in L2 Among Russian-Hebrew-Speaking Preschool Children

This paper evaluates the contribution of external and internal background factors to the development of linguistic skills in the two languages of bilingual children. External factors (e.g., parent education and occupation, birth order, and family size) are those the child brings to the language learning effort, while internal factors (age of onset and length of L2 exposure) are viewed here as reflecting the child's language experience.

Hypotheses. External background factors are expected to play a greater role in L1 maintenance, while internal background factors are expected to correlate with success in L2 acquisition.

Method. 78 Russian-Israeli migrant children participated in 30-minute sessions in both languages. Sociolinguistic interviews with parents revealed differences in terms of age/age of L2 onset, birth order and SES (parent education and occupation).

Linguistic data included standardized target language tests (Goralnik 1995), and a battery of tests measuring linguistic performance in both languages.

Findings. Internal factors correlated moderately to strongly with success in the target language as reflected in performance on the standardized tests and in the L2 naming task, correlations ranging from .40 to .61. Internal factors did not correlate with any of the L1 measures developed for this study. Further analyses will attempt to partial out the role of age and look at additional measures of L2 ability in order to get at the developmental issues at stake. **External factors**, as predicted, play a role in home language. Specifically, mother's educational level correlated with L1 performance on tasks involving prepositions, verb inflections and complex syntax: children of mothers with more education performed significantly better on these tasks ($p < 0.05$). Mothers' occupational level also played a role in L1 performance, viz. on the non-word repetition task, with children of professional and skilled working mothers scoring significantly higher on this L1 measure.

2) הדר עוז

יכולת שפתית, אינטגרציה חברתית וזהות אתנית בקרב ילדי מהגרים דוברי רוסית-עברית

ההגירה המסיבית מבר"מ לשעבר יצרה מציאות חדשה בישראל. בהווי מציאות זו חיים בני הדור השני של המהגרים, הנאלצים לבצע מעברים בלתי פוסקים בין תרבות ארץ מוצאם ושפת האם שלהם לבין התרבות הישראלית והשפה העברית. מטרת המחקר העיקרית הייתה לבדוק אם קיים קשר בין ארבעת האלמנטים הבאים, המאפיינים כל אדם דו-לשוני: (1) יכולות שפה דבורה בעברית, (2) העדפה לאינטראקציה עם דוברי שפה מסוימת, כלומר, רוסית או עברית, (3) הגדרת הזהות האתנית של המשתתף ו-(4) זמן החשיפה לעברית.

השפה הדומיננטית של ילד או אדם דו-לשוני יכולה להשתנות במהלך השנים - לרוב היא קשורה באופן הדוק לתשומה הלשונית באותו זמן נתון; גם לזמן ולאופן החשיפה השפעה משמעותית על יכולות השפה (Paradis et al., 2003). לטענת אלרד ולנדרי (Allard & Landry, 1992), קשרים חברתיים יקבעו את השימוש בשפה והקשר לתרבות ולזהות של הדובר. קול ומרקס (Coll & Marks, 2007), שחקרו זהות אתנית של ילדים, מצאו כי ילדים צעירים מודעים לזהותם, וככל שזהות זו מבוססת יותר הם פתוחים יותר לחיבור עם ילדים מקבוצות אתניות אחרות. נוסף על כך, פורט ושופולר (Portes & Schauflyer, 1994) טענו כי המעברים בין השפות בבתי מהגרים יוצרים שינוי מהיר וקיצוני בתקופה קצרה, וזה מוביל להתפתחות זהויות מרובות המשתנות לאורך השנים.

המחקר המוצג בוצע בגני ילדים באזור המרכז וכלל כעשרה מפגשים אישיים עם 58 ילדים בני ארבע עד שבע. במהלך המחקר נבדקו יכולות שפתיות באמצעות מבחן שפה מתוקנן (גורלניק, 1995) וכן הקשר בין יכולות השפה בעברית לבין הגורמים הבאים: (1) העדפות חברתיות תלויות שפה: באמצעות הצגת תרחישים השמים דגש על היכולת השפתית של המשתתפים. לכל נבדק הוצגו שני תרחישים: 'מסיבת יום הולדת' ו-'אי בודד', ובהם שבעה ילדים שונים בעלי יכולת שפתית משתנה בעברית ורוסית. לאחר מכן, הנבדקים נתבקשו לדרג את העדפתם להתחבר ולהתיידד עם דוברי רוסית ועברית ברמות שונות; (2) זהות אתנית, שנבחרה והוגדרה על ידי הנבדקים כמענה לסדרת שאלות ישירות. בסדרת שאלות זו הנבדקים נתבקשו להתייחס לעצמם במושגים רוסית/ישראלית/יהודי/עולה חדש; (3) זמן החשיפה לעברית, שנמדד כמותית על פי שאלון הורים מפורט.

תוצאות המחקר הראו קשר בין יכולת שפה לבין זמן חשיפה לעברית וכן בין יכולת שפה לבין זהות אתנית. מאידך לא נמצא כל קשר בין יכולת שפה, זהות אתנית וזמן החשיפה לעברית לבין העדפה חברתית תלוית שפה. נתוני המחקר הראו כי נושא הזהות האתנית מדובר וקיים גם בעולמם של ילדים כה צעירים, ויש להמשיך ולחקור את האלמנטים המרכיבים זהות זו. תוצאות המחקר מספקות הצצה לעולמם של ילדי המהגרים, לרבות הדילמות שבהן הם נתקלים בחיי היומיום, ומאפשרות הערכה מחודשת ביחס למהגרים, הנאלצים לקבל החלטות בנוגע לחינוך ילדיהם בסביבה זרה ושונה. זמן החשיפה לעברית התגלה כגורם משמעותי המשפיע על יכולת שפה ועל הזהות של ילדי המהגרים.

מקורות

- Allard, R. & R. Landry (1992). "Subtractive Bilingualism: The Case of Franco-Americans in Maine's St. John Valley". *Journal of Multilingual and Multicultural Development* 13 (6): 515-544.
- Garcia Coll, C. & A. Marks (2007). "Children of Immigrants Form Ethnic Identity at Early Age." *Science Daily* 25 September.
- Paradis, J. (1999). "What Do Specifically-Language Impaired and Second Language Children Have in Common?" *Child Language Bulletin* 19: 4-6.
- Paradis, J., M. Crago, F. Genesee, & M. Rice (2003). "French-English Bilingual Children with SLI: How Do They Compare with Their Monolingual Peers?" *Journal of Speech, Language, and Hearing Research* 46: 113-127.
- Portes, A. & R. Schauffler (1994). "Language and the Second Generation: Bilingualism Yesterday and Today". *International Migration Review* 28: 640-661.

3 סודי יפה ויואל וולטרס

"Both:" Language and Identity Attitudes Among English-Speaking Preschool Children

This paper explores the relationship between identity and language acquisition among English-speaking preschool children. More specifically, the relationship between L2 (Hebrew) proficiency and attitudes toward the two languages and speakers of those languages are examined.

Hypotheses. Length of L2 exposure (LOE) was expected to correlate with higher performance on Hebrew standardized tests. Measures of performance in L1 (English) morphosyntax were expected to correlate negatively with LOE. Family size and birth order were expected to correlate with performance on Hebrew standardized tests. Specifically, more Hebrew input from older siblings would lead to higher performance. Finally, positive attitudes toward the Hebrew language, Hebrew speakers, and Israeli identity were expected to correlate with higher L2 proficiency.

Method. 24 L1 English-speaking preschool children participated in four thirty minute sessions in English and Hebrew. Linguistic data included standardized language tests in English and Hebrew, and elicited narratives in both languages. Linguistic performance in English was further assessed by sentence imitation, sentence completion, and non-word recognition tasks, probing for children's production of inflections, prepositions, and complex syntax (passives and relative clauses). Identity data were collected via sociolinguistic interviews, during which the children discussed their attitudes toward the English and Hebrew languages, towards English and

Hebrew speakers, and toward their Anglo (American, Australian, British, Canadian, or South African) and Israeli identities. Parents completed questionnaires providing information about age, family size, birth order, length of exposure to Hebrew, and SES.

Findings and Conclusions. Regardless of LOE and L2 proficiency, participants strongly identified themselves linguistically as bilinguals, and ethnically as Israelis. Measures of L1 performance correlated negatively with LOE, demonstrating L2 influence on L1. Boys' attitudes toward Hebrew and Hebrew speakers were more positive than girls'. Participants' social preferences were always for other bilinguals over monolingual English and Hebrew speakers.